

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

«До захисту в ЕК»

Директор інституту

_____ О.О.Шеремет

«__» _____ 20__ р.

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ С.О.Гуткевич

«__» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 056 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
на тему: «Діяльність міжнародних фінансових організацій»

Виконав

здобувач 4 курсу, МЕ 4-9

Назаров Довлет Сердорович

Керівник к.е.н., доц.

_____ Галина Володимирівна Артамонова

Рецензент

Засвідчую, що в цій дипломній
роботі немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних
посилань
здобувач _____

Київ-2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь «бакалавр»
Спеціальність 056 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Назаров Довлет Сердарович

1. Тема роботи

Діяльність міжнародних фінансових організацій

керівник роботи

к.е.н., доцент Артамонова Галина Володимирівна

затверджені теми наказом по інституту від «10» 02 2020 року № 109-КС

2. Строк подання студентом роботи: 02.06.2020 р.

3. Інформаційна база

монографії вітчизняних науковців, навчальні посібники по темі роботи, статистична база даних та бібліотека наукових публікацій Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, статистична база даних Державного управління статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України

4. Зміст основних положень роботи

Теоретичні основи діяльності міжнародних фінансових організацій.
Аналіз впливу діяльності міжнародних фінансових організацій на
розвиток економіки України. Перспективи подальшої співпраці України
з міжнародними фінансовими організаціями

5. Дата видачі завдання 02.09.2019 р.

6. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	20.12.2019	Виконано
Підготовка II-го розділу	24.02.2020	Виконано
Підготовка III-го розділу	20.03.2020	Виконано
Завершення написання роботи	13-17.04.2020	Виконано
Передзахист дипломних робіт	27- 30.04.2020	Виконано
Здача готової роботи	01-02.06.2020	Виконано

Здобувач _____ / Назаров Д. С. /
 (підпис)

Керівник _____ / Артамонова Г. В. /
 (підпис)

АНОТАЦІЯ

Ключові слова: міжнародна фінансова організація, кредитування, фінансовий стан, економіка, боргова безпека.

В роботі наведено сутність та класифікацію міжнародних фінансових організацій; розглянуто роль міжнародних фінансових організацій у розвитку світової фінансової системи; визначено інструменти кредитування міжнародних фінансових організацій.

Проведено аналіз фінансового стану економіки України та ролі МФО у його стабілізації; надано оцінку співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями; проаналізовано розвиток кредитних відносин України з Міжнародним валютним фондом.

Розглянуто необхідність забезпечення боргової безпеки України в контексті розвитку співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями; наведено пріоритетні напрямки подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	7
1.1 Сутність та класифікація міжнародних фінансових організацій.....	7
1.2 Міжнародні фінансові організації та їх роль в розвитку світової фінансової системи.....	13
1.3 Інструменти кредитування міжнародних фінансових організацій.....	20
Висновки до 1 розділу	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	28
2.1 Аналіз фінансового стану економіки України та роль МФО у його стабілізації.....	28
2.2 Аналіз співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.....	36
2.3 Розвиток кредитних відносин України з Міжнародним валютним фондом.....	46
Висновки до 2 розділу	54
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	56
3.1 Забезпечення боргової безпеки України в контексті розвитку співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.....	56
3.2 Пріоритетні напрямки подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом.....	65
Висновки до 3 розділу	72
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Міжнародні фінансові організації сприяють формуванню ринкового середовища в країнах, стимулюють інвестування в державні інститути та приватні підприємства, створюють умови для залучення та гарантування іноземних інвестицій в країнах-реципієнтах. Роль міжнародних фінансових інституцій обумовлюється забезпеченням у всіх країнах додаткових поштовхів економічного розвитку, високого рівня диверсифікації та інтенсифікації інноваційного розвитку, розвитку фінансових технологій та інструментів. Важливим є підвищення стандартів країн, глобальних суб'єктів господарювання в управлінні фінансовими потоками, забезпечення ефективного розподілу капіталу у світовому масштабі, а також спрощення процедури доступу національних суб'єктів господарювання до міжнародних ринків фінансових ресурсів.

Зростання ролі використання кредитних ресурсів МФО як чинника та інструмента проведення структурної трансформації національної економіки в контексті посилення тенденцій до глобалізації та інтернаціоналізації потоків капіталу об'єктивно спричинили інтерес дослідників до цієї галузі міжнародної співпраці. Водночас виникнення кризових явищ у світових фінансах та відсутність дієвих механізмів їх передбачення та попередження зробили міжнародні фінансові організації об'єктом всебічної критики.

Серед іноземних та вітчизняних авторів, які досліджують питання діяльності міжнародних фінансових організацій варто відзначити роботи Д. Кауфмана, У. Тіссена, В. Танзі, Л. Хоффмана, Д. Шапіро, О. Зайцева, Л. Красавіна, С. Синельнікова, А. Шадріна та інших.

Метою дипломної роботи є визначення функцій міжнародних фінансових організацій та їх ролі у забезпеченні соціально-економічної стабільності країн світу.

Для досягнення мети поставлені та вирішені такі **завдання**:

- розглянуто сутність та класифікацію міжнародних фінансових організацій;
- охарактеризовано еволюцію відносин України з міжнародними фінансовими інститутами;
- проаналізовано особливості кредитування МВФ та специфіку кредитування МБРР;
- проведено аналіз тенденцій кредитування інститутами Світового банку;
- розглянуто проблеми та перспективи розвитку співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.

Об'єктом дипломної роботи виступає діяльність міжнародних фінансових організацій.

Предметом - економічні відносини, які виникають у процесі співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.

Методи аналізу: абстрактно-логічний – при теоретичному узагальненні та формулюванні висновків; порівняння – при аналізі обсягів кредитування міжнародними фінансовими організаціями різних галузей економіки України; статистичні методи – при систематизації та відображенні обсягів кредитів, отримуваних Україною від МФО за роки співпраці; графічний – при побудові ілюстративного матеріалу за даними обсягів динаміки міжнародного кредитування.

Інформаційною базою при написанні бакалаврської роботи виступили монографії вітчизняних науковців, навчальні посібники по темі роботи, статистична база даних та бібліотека наукових публікацій Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, статистична база даних Державного управління статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України.

Бакалаврська робота містить 84 сторінки, вступ, 3 розділи, загальні висновки, 6 рисунків, 8 таблиць, 72 джерела літератури.

У вступі подано актуальність обраної теми дипломної роботи, об'єкт, предмет, мета, завдання, методи та інформаційна база.

У першому розділі бакалаврської роботи зазначена структура та загальна характеристика міжнародних фінансових організацій (МФО), охарактеризовано об'єктивну необхідність, умови формування, систему та економіко-правове поле діяльності МФО, функції Міжнародного валютного фонду та Світового банку.

У другому розділі аналізується напрями співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями на прикладі найбільших її кредиторів Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку. Досліджується стан реструктуризації державного боргу Україні.

У третьому розділі дипломної роботи на основі проведеного аналізу визначено напрями подальшого розвитку співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями, з'ясовується досвід співпраці України з найбільшими інвесторами України з боку міжнародних фінансових організацій, а саме Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ

МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1 Сутність та класифікація міжнародних фінансових організацій

У сучасних умовах важливу роль у світовій економіці відіграють міжнародні фінансові організації (МФО). Їх діяльність багато в чому сприяє зміцненню світогосподарських зв'язків і активізації участі країн в міжнародних валютно-кредитних відносинах. МФО є ключовим елементом міжнародної фінансової системи. Володіючи значним обсягом фінансових ресурсів, вони помітно впливають на економічний розвиток багатьох країн і регіонів світу. В умовах зростаючої взаємозалежності практично всі держави зацікавлені у співпраці з міжнародними економічними та валютно-фінансовими організаціями.

Міжнародні фінансові організації об'єднує спільна мета - розвиток співробітництва і забезпечення цілісності та стабілізації складного і суперечливого всесвітнього господарства. Серед них особливе місце займають організації в системі ООН: Міжнародний валютний фонд (МВФ) і група Світового банку - Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і три його філії - Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК) і Багатостороннє інвестиційно-гарантійне агентство (БІГА), а також неурядові організації Паризький і Лондонський клуби [21, С.12].

Структура міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин включає численні міжнародні організації, які можна поділити на групи. Одна група міжнародних фінансових організацій, маючи в своєму розпорядженні великі повноваження і ресурси, здійснює регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. Інша представляє собою форум для міждержавного обговорення, вироблення консенсусу і рекомендацій з валютної та кредитно-фінансової політики. Третя група забезпечує збір інформації,

статистичні і науково-дослідні видання з актуальних валютно-кредитних і фінансових проблем. Деякі з них виконують всі вище перераховані функції.

Міжнародна організація - це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил і процедур і діяльність яких виходить за національні кордони.

Утворення міжнародних організацій є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства. Серед чинників, що ведуть до їх виникнення, головують: міжнародний поділ праці, міжнародна економічна інтеграція, політичні стосунки між країнами, глобалізація міжнародних відносин[21, С.31].

Важливе місце в системі інституціональних структур регулювання світової економіки та світогосподарських зв'язків займають міждержавні валютно-кредитні організації. Ключові міжнародні валютно-фінансові інститути об'єднані під назвою «Бреттон-Вудські інститути» – це Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, які є провідними міждержавними валютно-фінансовими установами, найважливішою ланкою сучасної інституціональної структури міжнародних валютних відносин. Свою назву вони отримали від назви американського містечка Бреттон-Вудс, де у 1944 р. проходила міжнародна валютно-фінансова конференція, на якій і було прийнято рішення про заснування цих двох установ. З їх створенням міжнародна валютна система почала функціонувати, спираючись на офіційні угоди, тобто перейшла у регульований правовий стан.

Розподіл обов'язків між ними передбачав, що МВФ повинен бути інститутом співпраці і виконувати регулювальні, консультативні й фінансові функції у валютно-фінансовій сфері, а Світовий банк повинен бути переважно інститутом розвитку [4].

Міжнародний валютний фонд – міжнародна валютно-кредитна організація, метою якої є сприяння розвитку міжнародної торгівлі і валютного співробітництва встановленням норм регулювання валютних курсів і контролю за їх дотриманням, вдосконалення багатосторонньої системи платежів, надання

державам-членам коштів в іноземній валюті для вирівнювання платіжних балансів.

Світовий банк – багатостороння кредитна організація, яка складається з п'яти тісно пов'язаних між собою установ, що входять у систему ООН, загальною метою яких є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються та з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн. Групу Світового банку складають: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАТІ), Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів (МЦРІС). Історично першою кредитною організацією групи Світового банку став МБРР – міждержавний інвестиційний інститут, створений з метою сприяння країнам-учасникам у розвитку їх економіки наданням довгострокових позик та кредитів, гарантуванням приватних інвестицій [21, С.22].

Окрему групу серед міжнародних банківських організацій представляють регіональні банки розвитку – регіональні банківські установи, які через надання насамперед довгострокових кредитів на фінансування інвестиційної діяльності приватних фірм і міжнародних проектів впливають на систему міжнародних валютно-фінансових відносин і процеси міжнародної торгівлі.

Важливу роль у сфері регулювання міжнародних розрахунків і розробки нормативних документів з банківського нагляду відіграє Банк міжнародних розрахунків (БМР), а проблемами міжнародної заборгованості займаються спеціальні міжнародні організації: Паризький і Лондонський клуби кредиторів.

Фахівці місії МВФ і Світового банку як у країнах-членах, так і на найвищому рівні постійно взаємодіють, про що свідчать спільні збори Керуючих МВФ і МБРР, які щорічно відбуваються з часу заснування цих організацій. Крім того, Світовий банк узгоджує свою діяльність з надання фінансової допомоги країнам-членам з оцінками фахівців МВФ платоспроможності кожної країни та його діяльністю [30].

Виключення країни з МВФ супроводжується її виключенням з Банку. Якщо Міжнародний валютний фонд повністю або тимчасово відмовляє у кредитуванні певній країні, всі установи Світового банку також призупиняють надання позик цій країні, навіть по узгоджених раніше кредитних лініях. Крім того, така країна зіштовхується з труднощами із залученням коштів з ринку приватних і міждержавних капіталів, а також у відносинах з членами Лондонського і, особливо, Паризького клубів кредиторів.

Світовий банк, як один із спеціалізованих фінансових закладів ООН, сприяє інтегруванню економіки всіх країн-членів зі світовою системою господарювання і таким чином сприяє підвищенню якості життя у бідніших країнах до рівня розвинутих країн. За свідченням представників Банку, за результатами його діяльності за 50 років завдяки підтримці понад 5000 проектів у 140 країнах на 50% подовжилась тривалість життя в найбідніших країнах, удвічі збільшився розмір доходу на душу населення, залучено до школи додатково 25% [28, С.27].

Як зазначалось вище МВФ є ключовою ланкою у системі світових фінансових організацій. МВФ бере активну участь у реформуванні світової фінансової архітектури. При цьому можна відзначити прогрес у таких сферах, як підвищення відкритості інформації, удосконалювання стандартів і посилення контрольної ролі Фонду, розширення кооперації Фонду з іншими міжнародними організаціями.

Формування нової міжнародної фінансової архітектури вступило в стадію практичної реалізації. При цьому активізувалася діяльність по зміцненню банківсько-фінансового сектору, покращилося співробітництво в цій області між МВФ та іншими МФО в рамках Комітету зі співробітництва в сфері фінансового сектору. Разом з тим, залишається невирішеним ряд наступних ключових питань: забезпечення своєчасності й вірогідності фінансової інформації; методи зміцнення фінансових систем; контроль над рухом капіталу й діяльністю офшорних зон; вибір режиму валютних курсів; залучення приватного сектору для запобігання й урегулювання криз.

Важливим кроком стало досягнення міжнародним співтовариством певного консенсусу відносно конкретних механізмів, які могли б полегшити врегулювання фінансових криз у майбутньому. До таких механізмів належить[58, С.12]:

- включення до угод про розміщення суверенних облігаційних позик положень, що передбачають можливість їх реструктуризації за умови згоди на це кваліфікованої більшості власників облігацій;
- включення можливості подовження строків кредитів за бажанням позичальника по міжбанківських кредитних угодах;
- укладення суверенними позичальниками із приватними кредиторами угод про резервні кредитні лінії;
- підвищення ролі й зміна структури комітетів кредиторів.

Як зазначалось вище на момент заснування Світовий банк складався з однієї установи – Міжнародного банку реконструкції та розвитку – МБРР. Нині група Світового банку об'єднує п'ять організацій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Організаційно-функціональна структура Світового банку

Організація	Основні цілі	Джерела формування ресурсів	Основні функції
МБРР	Сприяння економічному розвитку країн-членів. Заохочення іноземних інвестицій. Підтримка збалансованості платіжних балансів країн-членів	Внески країн-членів у статутний капітал. Позикові кошти із зовнішніх джерел. Платежі в рахунок погашення боргу	Кредитування країн-членів під урядові гарантії. Технічна допомога країнам, що розвиваються
МАР	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються	Прибутки від МБРР. Внески країн-донорів. Платежі в рахунок погашення боргу	Безпроцентні позики найменш розвинутих країнам під урядові гарантії. Надання урядам кредиту під процент

Продовження табл. 1.1

МФК	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом заохочення приватного підприємництва	Внески в уставний капітал. Кредити МБРР. Відрахування від прибутків. Платежі в рахунок погашення боргу. Позикові кошти із зовнішніх джерел	Кредитування високорентабельних об'єктів без урядових гарантій. Інвестування в акціонерний капітал об'єктів з наступним перепродажем акцій приватним підприємцям. Технічна допомога
БАГІ	Сприяння притоку інвестицій в країни, що розвиваються	Внески у статутний капітал	Страховання некомерційних ризиків. Консультативні послуги
МЦРІС	Урегулювання інвестиційних спорів	-	Примирення. Арбітраж

Джерело: [21, С.33-34]

Всі організації наведені в таблиці 1.1 є спеціалізованими агентствами ООН і мають власні статuti та самостійне членство. Президент Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) є одночасно президентом кожної з організацій групи, а виконавчі директори керують Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК) і Міжнародним агентством розвитку (МАР). Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ) та Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦРІС) мають окремі ради директорів, але до складу цих рад входять також виконавчі директори МБРР.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку було створено в 1944 р. разом з МВФ з метою відбудови і реконструкції світової економіки. На момент заснування Банку головна мета була сформульована як створення міжнародної фінансуючої організації для підтримки реконструкції і розвитку економіки. Після реалізації «плану Маршалла» Банк зосередив основну увагу на

співробітництві з країнами, що розвиваються, і передусім на наданні фінансової допомоги найбіднішим країнам світу. Сьогодні членами МБРР є 181 країна.

Основними цілями МБРР є [67, С.238]:

- сприяння реконструкції і розвитку територій держав-членів через заохочення капіталовкладень на виробничі потреби;
- заохочення приватних іноземних капіталовкладень і надання фінансової допомоги з метою розвитку виробничого сектора економіки;
- сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і підтримці рівноваги платіжних балансів через заохочення міжнародних капіталовкладень у розвиток продуктивних сил держав-членів Банку, що повинно стимулювати зростання продуктивності праці, рівня життя та поліпшення умов праці в цих країнах [36, С.54-55].

Таким чином, наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя утворилася розгалужена й досить складна інституціональна структура міжнародних фінансових організацій, які відіграють дедалі важливішу роль у подальшому розвитку світової валютно-фінансової системи.

1.2 Міжнародні фінансові організації та їх роль в розвитку світової фінансової системи

Розвиток економічного співробітництва між державами привів до розгалуження різних за своїм змістом видів господарських зв'язків. Зокрема, за останні роки значно розширилися міждержавні фінансові, кредитні і валютні відносини. Будучи однією з форм економічного, науково-технічного і культурного співробітництва між державами, ці відносини разом з тим мають специфічні особливості. В ХХ ст., особливо після другої світової війни, у зв'язку з розвитком міжнародного обміну, а також розширенням і диференціацією форм співпраці різних країн в політичній, економічній і культурній областях виникла необхідність подальшого розширення міжнародних фінансових відносин [56, С.215]. З'явилися численні міжнародні

організації, члени яких – суверенні держави – приймають на себе певні фінансові зобов'язання. Були створені спеціалізовані міжнародні фінансові організації (Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку та ін.).

Основними видами міжнародних фінансових відносин є [56, С.216]:

- міжнародні фінансові відносини, що виникають при передачі однією державою іншій грошових коштів з метою поповнення її офіційних валютних резервів (надання валютних позик);

- міжнародні кредитні відносини, які складаються при русі в міжнародному плані певної вартості на умовах повернення і, як правило, із сплатою відсотків;

- міжнародні валютні відносини, що виникають при здійсненні державами заходів, направлених на підтримку на певному рівні курсового співвідношення їх валют, а також на організацію системи грошових відносин між ними;

- міжнародні податкові відносини, що складаються між державами при здійсненні ними заходів, направлених на врегулювання порядку оподаткування.

Об'єктом всіх видів фінансових відносин служать гроші або грошові зобов'язання. Але міжнародного характеру вони набувають лише тоді, коли складаються в процесі зовнішньої діяльності держави, виконання її зовнішніх функцій і задач.

Особливість міжнародних фінансів полягає в тому, що вони представлені безліччю суб'єктів, тобто спочатку це багатосуб'єктна категорія. Це означає, що немає єдиного міжнародного фонду грошових коштів, зосередженого в конкретному місці який є власністю конкретного суб'єкта світової економіки. Фінансові ресурси світу знаходяться переважно в обігу, утворюючи світовий фінансовий ринок. Як будь-яка багатосуб'єктна категорія міжнародний фінансовий ринок постійно потребує реформування [56, С.230]. Так, проблеми зміцнення міжнародної фінансової системи стали широко обговорюватися після мексиканської кризи кінця 1994 р. Щорічний саміт лідерів країн групи G-7, проведений в 1995 р. в Галіфаксі, послужив стимулом для розвитку досліджень по ряду напрямів. Серед них важлива роль відводилася вивченню способів

організованого вирішенню фінансових криз. З представників центральних банків і міністерств фінансів країн G-10 (G-7 + Бельгія, Голландія, Швеція і Швейцарія) була сформована робоча група, яка підготувала відповідний доклад. В ньому було відзначено, що ні країни-позичальники, ні кредитори не зможуть уникнути негативних наслідків кризи. Доклад закликав до вдосконалення ринкових процедур орієнтованих на вирішення боргових проблем держави і приватного сектора, що знаходиться в умовах кризи. Було запропоновано внести певні зміни в договори купівлі-продажу облігацій для забезпечення взаємодії і співпраці власників облігацій в період реструктуризації умов їх випуску емітентом (державою або приватними корпораціями), що зазнає фінансові труднощі. В докладі була вказана ідея розширення можливостей МВФ по застосуванню політики "кредитування в умовах заборгованості". Процес зміцнення фінансової системи, що почався, виявився в наступних аспектах [4]:

- розвиток міжнародних стандартів публічного розкриття економічної інформації;
- створення міжнародних стандартів банківського нагляду;
- розширення фінансових можливостей МВФ в рамках New Arrangement to Borrow (NAB);
- створення в МВФ нового механізму кредитування, Supplemental Reserve Facility (SRF), покликаною допомогти членам фонду справлятися з несподіваним і руйнівним впливом втрати довір'я інвесторів. Умови надання засобів по лінії SRF повинні забезпечувати їх переважне (первинне) повернення при зниженні можливих конфліктів інтересів [7, С.88].

В 1997 р. на зустрічі лідерів країн азіатсько-тихоокеанського регіону, що проводилася у Ванкувері було розглянуто питання про більш детальне обговорення причин кризи на ринках, що розвиваються. В 1998 р. з країн, що грали системну роль в світовій фінансовій системі, була утворена група G-22. Представники країн, що входили в неї сформували три робочі групи для вироблення пропозицій по наступних напрямках [19]:

- підвищення прозорості і ступеня відповідальності;
- зміцнення національних фінансових систем;
- стимулювання розподілу тягаря витрат по виходу з кризи між державним і приватним сектором.

Доклади робочих груп були представлені на щорічному 53-у зборі Ради управляючих МВФ і Світового банку [21, С.63]. Зараз аналіз різних підходів до реформи міжнародної фінансової системи ускладнений через відсутність цілісних програм, які б містили пропозиції побудови єдиної архітектури світової системи. Розглянемо основні причини необхідності реформування міжнародної фінансової системи [33, С.516]:

1. Глобалізація світової економіки, що сприяла виникненню нового класу міжнародних інвесторів, одночасно діючих на декількох ринках, що розвиваються, і здатних дестабілізувати фінансову ситуацію в країнах, де здійснюються інвестиції. Різка невідповідність між високим рівнем розвитку міжнародного фінансового ринку і відсутністю належної інституційної структури його регулювання.

2. Збільшення кількості глибоких коливань на регіональних ринках, що загрожують серйозними наслідками у разі неадекватного регулювання міжнародної фінансової системи.

3. Стійка повторюваність фінансових і валютних криз в останні роки, підвищення їх глибини і інтенсивності. Масове зростання негативних соціальних наслідків криз, що виявляється в збільшенні безробіття і рівня бідності.

4. Збільшення чисельності офшорних фінансових центрів, що знижують ефективність державного регулювання фінансових ринків країн, які розвиваються.

5. Слабкість фінансового сектора в країнах з ринками, що розвиваються, яскраво виявилася в ході криз 1998 року та 2008 року. Непропорційне використання державних засобів при вирішенні проблем приватного сектора.

6. Обмежені можливості міжнародних інститутів в наданні фінансової підтримки країнам, що розвиваються, в порівнянні з розмірами потоку приватного капіталу. Нездатність міжнародних організацій протистояти кризам, що повторюються, і обмежувати сферу їх розповсюдження. Неєфективна процедура надання коштів та іншої допомоги міжнародними інститутами в умовах кризи, що швидко розвивається.

7. Поглиблення конфліктів інтересів, що виникають в результаті втілення програм фінансування Міжнародного валютного фонду і інших міжнародних інститутів, і негативно впливаючих на поведінку приватних інвесторів і позичальників.

8. Різке збільшення кількості інвестиційних інститутів, фінансових інструментів і обсягів операцій на фінансових ринках, особливо на ринку боргових зобов'язань, ускладнюється взаємодія інвесторів в ході подолання криз. Масштаби і диверсифікованість інвестиційних вкладень в країнах з ринками, що розвиваються, що зумовили прискорення розповсюдження криз. Масовий розвиток операцій, у тому числі спекулятивних, з похідними цінними паперами (дериватами), відбиваних на позабалансових рахунках і ускладнюючих оцінку фінансовими інститутами ризиків [33, С.517].

До основних напрямів реформування і розвитку міжнародної фінансової системи можна віднести наступні важелі.

1. Регулювання фінансових ринків і інвестиційних інститутів [33, С.518]:

- зміцнення фінансової системи і реформування місцевих фінансових інститутів шляхом вироблення і розповсюдження міжнародних принципів і стандартів регулювання і нагляду за банківською системою, фондовим ринком і різними фінансовими інститутами. Зміцнення фінансової інфраструктури через ухвалення більш універсальних стандартів аудиту, бухобліку, процедур банкрутства, платіжних систем. Вдосконалення Базельських стандартів розрахунку достатності банківського капіталу;

- визначення шляхів зміцнення пруденціального нагляду як в країнах, що розвиваються, так і в розвинутих країнах;

- створення механізмів ринкового регулювання ринку деривативів і інвестиційної діяльності з активним використанням позикових ресурсів (ефект leverage);

- стимулювання введення міжнародних стандартів діяльності в офшорних фінансових центрах.

2. Економічна політика:

- визначення умов лібералізації внутрішнього ринку і введення адекватного валютного режиму в країнах з ринками, що розвиваються, вироблення способів контролю за рухом міжнародного капіталу;

- підвищення ефективності механізмів державної підтримки приватного сектора і розподілу соціальних виплат;

- пошук шляхів мінімізації втрат населення в результаті криз і розробка політики, яка б краще захищала найуразливіші верстви населення;

- розширення прозорості в приватному і державному секторі і в діяльності міжнародних фінансових інститутів.

3. Діяльність міжнародних фінансових інститутів:

- реформування системи міжнародного фінансування;

- поліпшення механізмів вирішення криз і розробка шляхів залучення приватного сектора в прогнозування фінансових криз і їх подолання;

- посилення нагляду з боку МВФ за політикою, що проводиться країнами-учасницями, особливо у фінансовому секторі і в області руху капіталу;

- підвищення ефективності макроекономічної політики на міжнаціональному рівні [35, С.221-222].

Глобальна сітка Інтернет-торгівлі та розрахунків перетворила світовий фондовий і валютний ринок на єдиний глобальний фінансовий простір. Ділові операції у цьому просторі здійснюються цілодобово (у змінному режимі). Інформаційні технології ще сильніше вплинули на фінансове середовище. За рівнем глобалізації фінансова сфера сьогодні випереджає всі сфери реальної економіки.

Міжнародне валютно-фінансове середовище функціонує як цілісність і розглядається одночасно у двох розрізах: валютний та фінансовий. Валютна площина характеризується такими складовими як національні та резервні валюти, міжнародні лічильні грошові одиниці, умови взаємної конвертованості і оборотності, валютний паритет, валютний курс і національні та міжнародні механізми його регулювання. Фінансовими елементами є міжнародні фінансові ринки і механізми торгівлі конкретними фінансовими інструментами – валютою, цінними паперами, кредитами.

Самостійним елементом міжнародного фінансового середовища виступають міжнародні розрахунки, які обслуговують як рух товарів і факторів виробництва, так і фінансових інструментів. Механізми міжнародного фінансування є ключовими елементами макроекономічного корегування, яке здійснюють країни у відкритій економіці [67, С.11].

Світова фінансова сфера стала практично незалежною від державного контролю і регулювання. Відбулася принципова зміна моделі взаємодії цієї сфери з державними регуляторами. Протягом століть національні фінансові системи функціонували переважно всередині країни і контролювалися державними інститутами. Тепер, коли формується світовий фінансовий простір як органічна єдність світових валютних, фондових, кредитних і страхових ринків, національні держави зі своїми регуляторами стали, за словами багатьох економістів як “острови в глобальному фінансовому океані”. Вони не в змозі поодиноці не лише регулювати потоки припливу та відпливу в цьому океані, а й контролювати у колишньому обсязі власну внутрішню фінансову сферу.

Таким чином, у світі дедалі ширше починає визнаватися зростаюча роль міжнародних фінансових організацій, що пов'язано з необхідністю чіткого розуміння їх ресурсних обмежень і потреб застосування вибіркового підходу. Останній має ґрунтуватися на серйозних інституціональних засадах забезпечення інструментів стимулювання розвитку приватного інвестування, не заміщуючи приватний сектор як такий у сферах, де його вплив є більш значущим. Відповідно, ефективне вирішення зазначених проблем є можливим

за умов, що самі міжнародні фінансові організації становитимуть взірць прозорості та високого рівня внутрішньої організації, що сприятиме належному розвитку сфер, до яких вони матимуть відношення. Таким чином, розвиток національних економік за сприяння МФО великою мірою залежить від чітких операційних принципів та моделей управління самих МФО [26, С.68].

1.3 Інструменти кредитування міжнародних фінансових організацій

Роль міжнародних фінансових організацій у процесі розвитку ринків, що формуються, важко перебільшити. Специфіка економічних систем країн-реципієнтів фінансових ресурсів накладає значний відбиток на особливості співпраці кожної конкретної країни з міжнародними фінансовими організаціями. Це, зокрема, проявляється у використанні міжнародними фінансовими організаціями різних за своєю суттю і призначенням інструментів фінансування розвитку на ринках, що формуються. На вибір фінансових інструментів міжнародних інститутів, безумовно, впливає і фаза економічного циклу, і світова ринкова кон'юнктура.

У цілому, зрозуміло, що світова економічна криза внесла корективи у діяльність міжнародних фінансових інститутів на ринках, що формуються. Однак, у цьому сенсі постає питання щодо впливу кризових явищ на вибір інструментів фінансування розвитку міжнародними фінансовими інститутами у вказаній групі країн. У свою чергу, відповідь на дане питання сприятиме подальшим дослідженням існуючих фінансових інструментів, зокрема, у розрізі динаміки ринків та трансформацій ключових атрибутів фінансових інструментів у контексті світової економічної кризи.

Міжнародні фінансові організації, здійснюючи діяльність на ринках, що формуються, оперують цілою низкою інструментів, які відповідають конкретним потребам того чи іншого суб'єкта господарювання. Беручи до уваги значну кількість фінансових інститутів, що ведуть діяльність у вказаній групі країн, та інструментів, які використовують зазначені інститути,

розглянемо особливості інструментів фінансування розвитку на прикладі двох фінансових організацій, представлених і в Україні – Міжнародної фінансової корпорації (МФК) та Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР).

Європейський банк реконструкції і розвитку та Міжнародна фінансова корпорація є одними з головних фінансових інститутів, що оперують на ринках, які формуються. Міжнародна фінансова корпорація, яка була заснована у 1956 році, входить до групи Світового банку та об'єднує 182 країни-члени [47].

Європейський Банк реконструкції і розвитку був створений у 1991 році для підтримки політичних та економічних реформ у країнах Центральної і Східної Європи. На сучасному етапі ЄБРР фінансує проекти у 29 країнах світу.

Обидві організації тісно співпрацюють з приватним сектором та застосовують цілу низку фінансових інструментів у процесі допомоги розвитку у вказаній групі країн.

Розвинений та успішно функціонуючий приватний сектор вважається фундаментом стабільної та потужної економіки. Цю позицію також поділяє і ЄБРР. Це виражено в тому, що сприяння приватному сектору економіки закріплене у Статуті ЄБРР. У даному документі передбачається, що 60% усіх ресурсів банку мають бути спрямовані на фінансування проектів приватного сектору, решта 40% призначено для державного сектору [31, 30].

Окрім цього, завдяки власному високому кредитному рейтингу AAA, ЄБРР має можливість залучати кошти з міжнародних ринків капіталів за найбільш вигідними умовами. Також існують спеціальні фонди, які формуються за рахунок прибутків, отриманих від кредитної та інвестиційної діяльності та внесків інших держав. Кошти з даних фондів, зазвичай, спрямовуються для надання безоплатної технічної допомоги та надання кредитів та інвестицій до галузей, які мають низьку рентабельність.

Характерною рисою ЄБРР є те, що він, на відміну від такої міжнародної фінансової організації, як Світовий банк, здійснює фінансування на суму до 35% від загальної вартості, якщо відбувається створення нового підприємства чи до 35% за умови довгострокової капіталізації фірми, яка уже існує на даний

момент часу та успішно здійснює свою діяльність. Водночас ЄБРР може посприяти у пошуку інших партнерів, які мали б змогу профінансувати решту витрат. Тобто, в основі діяльності банку лежить принцип співфінансування. Але варто зазначити, що у разі необхідності ЄБРР може збільшувати власну частку до 49%.

Кредитні ресурси Європейського банку реконструкції і розвитку здебільшого спрямовані до сектору фінансових інститутів (34%); паливно-енергетичного сектору (21%); у сільське господарство, промисловість, туризм, телекомунікаційний сектор і сектор послуг (25%); на розвиток інфраструктури (20%). Необхідно зазначити, що кількість проектів ЄБРР і МФК постійно зростає [49].

Головними механізмами залучення фінансових ресурсів МФК та ЄБРР підприємствами на ринках, що формуються, є двостороннє кредитування, спільне фінансування (насамперед, міжнародне синдиковане кредитування) та участь у капіталі. Серед інших інструментів підтримки розвитку – гарантії, консалтингові послуги тощо.

Розглядаючи діяльність цих організацій доцільно всі основні інструменти, що використовують Європейський банк реконструкції і розвитку та Міжнародна фінансова корпорація для сприяння розвитку, розподілити на дві групи – первинні інструменти (ті, що забезпечують безпосереднє фінансування – різні форми участі у капіталі і види кредитування) та вторинні інструменти (ті, що полегшують і розширюють доступ до кредитних ресурсів – гарантії, консалтингові послуги, тощо).

З точки зору підприємств-позичальників у кризовий період більш значущою є перша група інструментів. У цьому сенсі, беручи до уваги загальне зростання кількості проектів та активності ЄБРР і МФК у кризовий період, постає питання щодо можливих змін у пріоритетах вибору фінансових інструментів на цьому етапі.

Двостороннє кредитування є класичною формою надання кредитних ресурсів як для банківських установ, так і між народних фінансових

організацій. У контексті МФО такий вид кредитів має назву кредити типу А, які являють собою кредитні ресурси з власних коштів тієї чи іншої міжнародної фінансової організації. Кредити Міжнародної фінансової корпорації надаються підприємствам у середньому на 7-12 років у вільноконвертованих валютах і, насамперед, у доларах США.

Міжнародне синдиковане кредитування Європейського банку реконструкції і розвитку та Міжнародної фінансової корпорації відіграє важливу роль у процесі надання кредитних ресурсів позичальникам на ринках, що формуються. У цілому, схема процесу синдикування за участю МФО є подібною до класичної процедури синдикування кредитів. Міжнародні фінансові інститути виконують функції банку-організатора, визначаючи коло учасників синдикату та надаючи певну суму позики. Як у межах ЄБРР, так і у межах МФК створені спеціальні підрозділи (Відділ із синдикування кредитів і Відділ із синдикування та мобілізації ресурсів відповідно), які здійснюють організацію синдикованих позик [66, С.548].

Синдикування, як правило, здійснюється за кредитною програмою типу А/В, основний зміст якої зводиться до того, що Європейський банк реконструкції і розвитку та Міжнародна фінансова корпорація організують синдикат, залучають до участі у кредиті інші банки (міжнародні або ж місцеві банківські інститути); позичальнику надаються власні кошти ЄБРР або МФК (кредит типу А) і залучені кошти інвесторів (кредит типу В). Участь у капіталі (пайове фінансування) як форма співпраці Європейського банку реконструкції і розвитку та Міжнародної фінансової корпорації з компаніями на ринках, що формуються, є однією з пріоритетних.

МФК та ЄБРР, як правило, не здійснюють активної участі в управлінні підприємством та оперують на ринковій основі у межах кожного комерційного проекту. Регулювання та контроль за пайовим фінансуванням у межах Міжнародної фінансової корпорації здійснюють регіональні і галузеві департаменти [68, С.240].

Натомість Європейський інвестиційний банк – це автономна неприбуткова інституція Європейського союзу, що надає кредити, гарантії та технічну допомогу для бізнес-проектів, які, як очікується, сприятимуть 11 досягненню цілей політики ЄС. Хоча 90% кредитів ЄІБ зосереджені в рамках ЄС, 10% кредитування надається зовнішнім ринкам [71]. Метою створення банку передбачалось фінансування інвестиційних проектів, що сприяли б стимулюванню збалансованого розвитку Союзу, а також здійснювали допоміжну функцію у сфері надання фінансової допомоги третім країнам.

Європейський інвестиційний банк здійснює свою діяльність за трьома видами послуг: надання кредитів, технічної допомоги командою експертів та спеціалістів, а також надання гарантій банків, фондів, лізингових компаній тощо.

Щоб отримати позику від ЄІБ в межах ЄС, проекту необхідно відповідати хоча б одному з наступних критеріїв [47]:

- розвиток економічного стану в регіонах з несприятливими умовами;
- надійне постачання енергії;
- оптимізація трансєвропейських енергетичних, телекомунікаційних та транспортних сполучень;
- збільшення рівня конкурентоспроможності промислової галузі на міжнародній арені, а також розвиток її європейської інтеграції, спрямованої на підтримку малого та середнього бізнесу;
- модернізація та розширення інфраструктури в сфері освіти та охорони здоров'я, сприяння відновленню міст відповідно до «Амстердамської спеціальної програми дій» націленої на підтримку зростання населення та його зайнятості;
- охорона довкілля та підвищення рівня якості життя, захист архітектурної спадщини та розвиток міст.

Сьогодні інструменти ЄІБ застосовуються для становлення демократії та ринкової економіки від Центральної Азії до Східної Європи. Кредитування не передбачає ніяких систем квот. Надання позик визначається лише 12

стратегічними пріоритетами. Співробітництво банку з іншими країнами передбачає:

- підтримку проектів щодо покращення економічного стану в державах, що готуються вступити до ЄС;

- фінансування проектів, які мають спільний інтерес в таких сферах як передача технологічної бази, захист довкілля в країнах Латинської Америки та Азії, як наслідок підписання угоди про співробітництво з ЄС;

- підтримує міждержавні проекти щодо налагодження інфраструктури, підвищення ефективності у функціонуванні виробничого приватного сектору на території держав Середземноморського басейну, які не мають членства в Європейському Союзі;

- Надає довгострокові позики країнам Тихоокеанського та Карибського басейнів, Південноафриканській Республіці та 70 державам Африки, на основі Ломеської Конвенції;

- внесок у налагодження взаємозв'язку між Середземноморськими та Європейськими партнерствами, підтримку миротворчого процесу на територіях Близького Сходу [47].

Статутний капітал ЄІБ утворюється із внесків країн-учасниць ЄС. На основі випуску та розміщення облігацій на національних та міжнародному ринку грошових коштів ЄІБ формує свої ресурси. Переважну більшість активів банк залучає на ринках капіталу, де має показник кредитного рейтингу AAA, що дає змогу позичати кошти на найкращих умовах. Оскільки організація є некомерційною, то ці умови проектуються на низьких відсотках наданих позик.

Дана інституція фінансує до 35% відсотків проекту, який ще не розпочався, а максимальне фінансування становить 50% від суми проекту. Це означає, що решту коштів мають внести інші учасники. ІЗ ЄІБ надає кредити, що тривають приблизно від чотирьох до двадцяти років, в залежності від економічного строку активів, що підлягають фінансуванню [17, С.20].

Отже, системна співпраця з провідними міжнародними фінансовими організаціями сприяє вирішенню багатьох ключових фінансово-економічних і

соціальних проблем розвитку як окремих країн, так і глобального економічного простору. У першу чергу, до них відносяться усунення диспропорцій платіжних балансів, дефіцитів державних бюджетів, радикальні економічні та соціальні реформи країн з перехідним типом економіки, в тому числі й України, яких не можна було досягти тільки за рахунок внутрішніх макростабілізаційних чинників. Крім того, співпраця України з МФО свідчить про прагнення швидше інтегруватись у світове господарство та сподівання на отримання країною консультативної та фінансової допомоги для подолання наслідків криз і досягнення економічного розвитку.

Відзначаючи провідну роль МФО в забезпеченні структурних реформ в Україні, варто підкреслити важливість ефективного діалогу для розвитку продуктивних зв'язків. Поступове зміцнення відносин з МФО повинне передбачати поглиблення консультативно-дорадчого співробітництва та формування індивідуальних рішень, які максимально відповідатимуть українським реаліям, сприятимуть зміцненню державних фінансів і прискоренню економічного зростання. Співпраця України з МФО повинна бути спрямована на істотне підвищення результативності спільних проектів у державному секторі. [26, С.68]

Висновки до розділу 1

Одними з основних елементів сучасної системи міжнародних фінансових організацій є МВФ, який відповідає за стабільність міжнародної фінансової системи, СОТ – за міжнародну торговельну систему, Світовий банк – за стабільність глобального економічного зростання. Ступінь участі у внутрішній політиці країн-учасниць МФО різниться: для розвинутих країн – це нагляд та координація, для країн, що розвиваються, – фінансова, технічна, іміджева допомога, відмовитись від якої вкрай важко. Для надання допомоги від МВФ країни світу типологізуються за потребами відповідно до яких стають користувачами механізмів, з яких найбільш розповсюдженими є Домовленості

щодо кредитування в режимі очікування SBA та Механізм розширеного фінансування EFF. Перший призначений для покриття термінових порівняно невеликих потреб країни в фінансових ресурсах для ймовірного запобігання кризовим явищам, другий – для укріплення платіжного балансу та економічного розвитку на довготривалій основі за рахунок проведення комплексних реформ та структурних змін економіки.

Обумовленість (кондиціональність) надання фінансової допомоги країнам від МФО стосуються реформ із дерегуляції, приватизації, лібералізації торгівлі, ціноутворення та курсоутворення, ліквідації різного роду субсидій та дефіциту бюджету, створення сприятливого бізнес-клімату для інвесторів за рахунок фінансиалізації та боротьби з корупцією.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз фінансового стану економіки України та роль МФО у її стабілізації

В умовах подолання негативних наслідків постійно повторюваних фінансово-економічних криз та необхідності відновлення економічного зростання співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями спрямовується на залучення додаткових фінансових ресурсів для реформування національної економіки, реалізацію пріоритетних системних та інвестиційних проектів. У сучасній системі міжнародних відносин ресурси МФО, за умови їх ефективного використання, є важливим джерелом ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних проектів та завдань соціального та економічного розвитку, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції.

Економічний спад 2014-2015 років і 60-відсоткова девальвація гривні призвели до стрімкого зростання співвідношення державного боргу до ВВП України: з 40% у 2013-му до 81% у 2016-му. Завдяки реструктуризації частини боргу в 2015 році, проведенню структурних реформ і відновленню зростання економіки співвідношення державного боргу до ВВП вдалося знизити до 72% у 2018-му, що, утім, залишається одним з найвищих показників у Східній Європі. Наприклад, у Білорусії і Польщі державний борг був на рівні 50% від ВВП, а в Румунії нижче 40%.

Водночас у таких розвинених країн, як США і Японія, співвідношення державного боргу до розміру економіки значно вище, ніж в Україні (108 і 236% відповідно) (рис. 2.1).

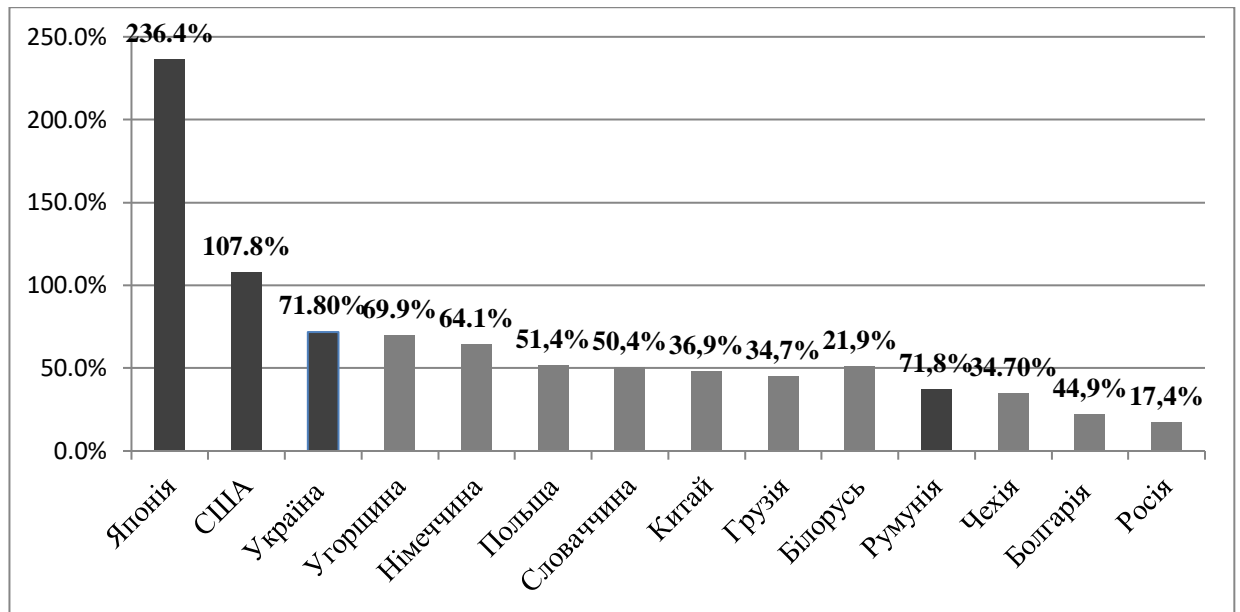

Рис. 2.1 Державний борг у % до ВВП країни, 2018 рік

Джерело: [72]

Державний борг України (разом з держгарантіями) на кінець 2018 року дорівнював 76,3 млрд. дол. З них приблизно 60% – зовнішні запозичення. Це відповідає 47,2 млрд. дол., що в 2,6 раза більше поточного рівня валютних запасів країни. До 47,2 млрд. дол. входить 9,6 млрд. дол. гарантованого державою боргу, а решта – прямий борг України у вигляді єврооблігацій, або, як їх ще називають, облігацій зовнішньої державної позики (близько 17,5 млрд. дол. з огляду на 3 млрд. дол. «російських» єврооблігацій, за якими Україна оголосила дефолт), а також позики у міжнародних організацій (16,6 млрд. дол. включно з єврооблігаціями, розміщеними під гарантії США) та інша заборгованість (3,5 млрд. дол.). Приблизно 4,3 млрд. дол. – внутрішні запозичення в іноземній валюті (так звані валютні ОВДП – облігації внутрішньої державної позики). Слід зазначити, що не всі валютні запозичення лежать на плечах уряду. Приблизно 6,8 млрд. дол. – борг НБУ перед МВФ: ця частина боргу не спричиняє безпосереднього впливу на бюджет, тому що при погашенні гроші будуть вилучені із золотовалютних резервів. Проте зниження

рівня резервів створює ризик для збереження фінансової стабільності країни[72].

Аналізуючи борг країни у національній валюті можна сказати, що він складає близько 625 млрд. грн. (ОВДП), що становить майже 30% загального державного боргу. З них більше половини (56%) – у власності Нацбанку. Важливо зауважити, що до 2016-го НБУ викупував ОВДП у Міністерства фінансів, державних банків, Нафтогазу; така прихована емісія гривні вела до накопичення дисбалансів, які в кінцевому підсумку ставали причиною інфляції і девальвації. Близько третини ОВДП (36%) – у власності державних банків (лева частка була випущена для докапіталізації цих банків), решту (всього 8%) тримають комерційні банки, українські фізичні особи і юридичні компанії, а також нерезиденти (рис. 2.2).

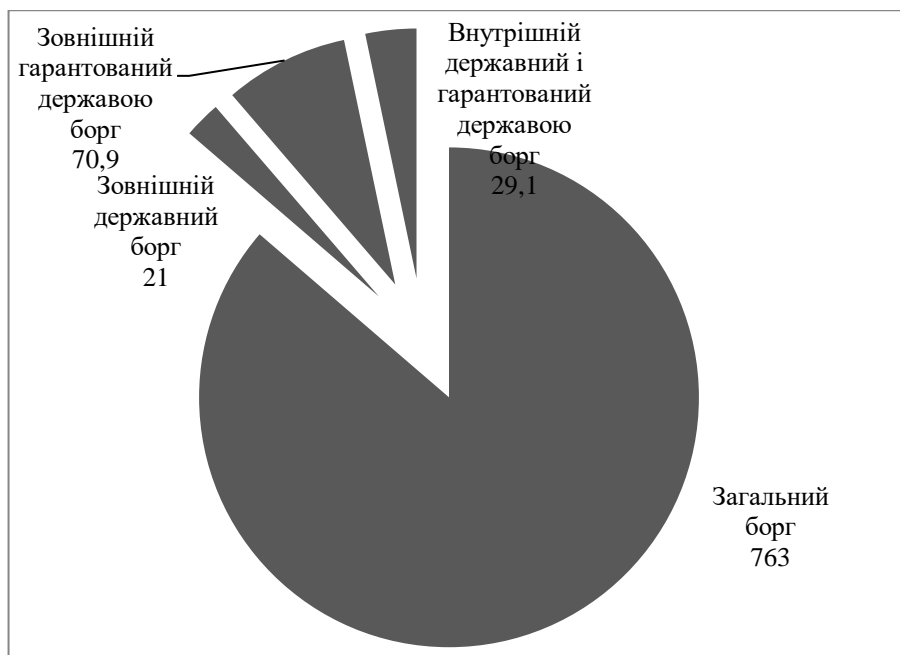

Рис. 2.2 Державний і гарантований державою борг, млрд. дол., 2018р.

Джерело: [43, 72]

Державний борг України характеризується значною часткою зовнішнього боргу, що становить 59,1% загальної суми державного боргу. Зовнішній борг становить, у середньому, 47% для країн-сусідів і лише 38% для країн-лідерів ЄС. Це вказує на порівняно вищу вразливість України до зовнішніх шоків [57].

Збільшення частки державного боргу в національній валюті дозволить зменшити вразливість країни до зовнішніх чинників і тому є одним із головних завдань управління державним боргом. На думку економістів НБУ з цією метою необхідним є подальший розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів шляхом розширення спектру боргових інструментів, покращення прогнозованості управління державним боргом та залучення іноземних інвесторів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура державного боргу України станом на 01.01.2019 року

Інструменти	млн. грн.	% від загальної суми
Ринкові цінні папери	851,984	45%
ОВДП	216,576	12%
ОЗДП	622,080	33%
Кредити від НБУ та ком.банків	13,328	1%
Пільгові кредити	466,041	25%
Кредити від міжнародних організацій	418,110	22%
Кредити від інших країн	47,931	3%
Інше, включаючи рекапіталізацію	542,266	29%
Всього державний борг	1,860,291	100%
% до ВВП	52.3%	

Джерело: [29, С.36]

Аналізуючи данні таблиці 2.1, структура державного боргу за інструментами наступна: 45% загальної суми державного боргу України становлять ринкові цінні папери, у т. ч. 33% – ОЗДП та 12% – ОВДП. Категорія «Інше» відображає неринковий державний борг та включає ОВДП, випущені для капіталізації державних банків та державних підприємств. Частка таких боргових інструментів є суттєвою і становить близько 29% загальної суми державного боргу України. Сума боргу за кредитами міжнародних фінансових організацій та іноземних держав становить 25% загальної величини державного боргу та вказує на значну підтримку України, отриману впродовж останніх кількох років, особливо з боку Міжнародного валютного фонду та Світового банку.

Варто зазначити, державний борг України значною мірою складається з боргу, номінованого в іноземних валютах, частка якого станом на початок 2019р. становила 67%. На борг в доларах США припадає 48% загального державного боргу, що в основному є результатом випуску ОЗДП, номінованих в доларах США. Другий за обсягом валютний борг – борг в євро, який було залучено в основному в межах програм Макрофінансової допомоги Європейського Союзу у 2015-2018 рр. Частка боргу в спеціальних правах запозичення (СПЗ), залученого в межах програм фінансування МВФ складала 8% на початок 2019 року. Наявність внутрішнього боргу в іноземній валюті збільшує частку загального державного боргу в іноземній валюті, а отже, і його валютний ризик [40].

Частка боргу, номінованого в національній валюті складає 33%. Цей показник підкреслює пріоритетність дій України відповідно до першої цілі управління державним боргом, що спрямована на: розширення ринку боргових цінних паперів у національній валюті та зниження валютних ризиків, у т. ч. через зменшення доларової частки у борговому портфелі України (рис. 2.3).

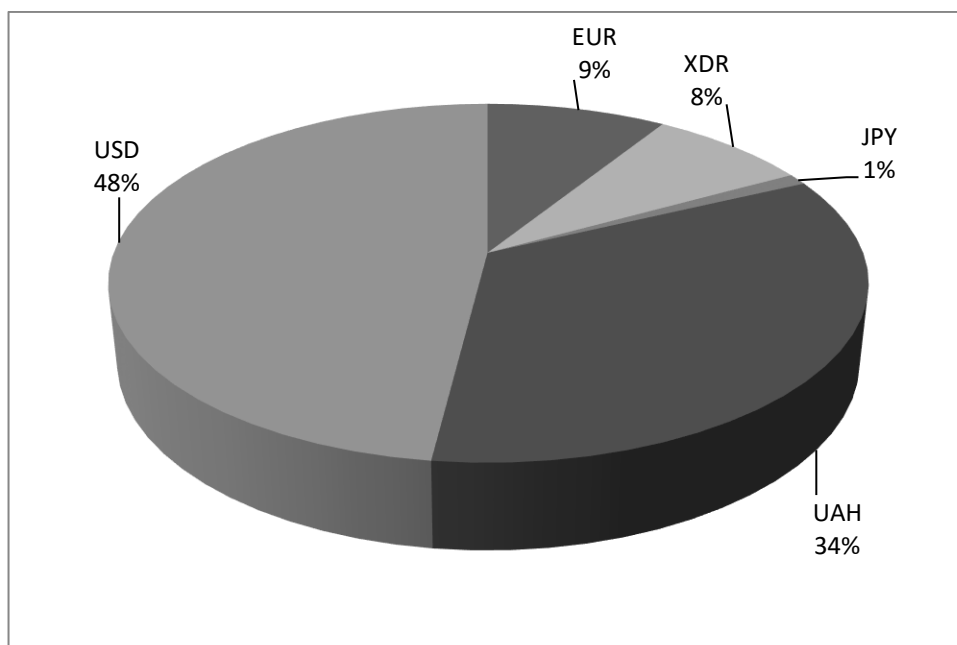

Рис. 2.3 Державний борг України в розрізі валют, 01.01.2019р.

Джерело: [57]

Аналізуючи структуру державного боргу України за строками до погашення можна зробити висновок, що вона є збалансованою, з великою часткою довгострокового боргу. Найбільшою є частка боргових інструментів, строк до погашення яких становить понад 10 років. Разом з цим, поточна структура портфеля державного боргу України та зовнішніх боргових інструментів, зокрема, вказує на можливість збільшення термінів погашення державного боргу, у т. ч. шляхом випусків довгострокових ОЗДП[42].

Станом на початок 2019 року середньозважений строк до погашення державного внутрішнього боргу (включаючи ОВДП у портфелі НБУ) становить 10 років, а зовнішнього – 8 років. Як наслідок, середньозважений строк до погашення державного боргу України становить 9 років [42].

Державний борг України включає велику частку боргових інструментів з фіксованою ставкою (75%), що зменшує відсотковий ризик до прийнятного рівня. У структурі державного боргу з плаваючою відсотковою ставкою його значна частка припадає на EURIBOR (Європейська міжбанківська ставка пропозиції) та LIBOR (Лондонська міжбанківська ставка пропозиції), тому обслуговування цього державного боргу є чутливим до збільшення відсоткових ставок в Єврозоні та США.

Суттєвим є показник щодо витрат з погашення державного боргу. Помірно згладжений графік погашення боргу у 2019–2022 рр. з обмеженою кількістю піків рефінансування є результатом активного управління державним боргом України після реструктуризації державного та гарантованого державою зовнішнього комерційного боргу у 2015 році [39, 41]. Середньорічний показник витрат з погашення та обслуговування державного боргу за чинними та плановими борговими зобов'язаннями у 2019–2022 рр. становить 484,7 млрд. грн., а стандартне відхилення дорівнює 4,6 млрд. грн.(табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Витрати за державним боргом в 2019–2022 роках, млрд. грн.

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Всього	483,4	491,5	482,9	481,0
Середнє	484,7			
Стандартне відхилення	4,6			
Виплати за держ. боргом / ВВП	12,0%	10,8%	9,5%	8,6%
Виплати за держ. боргом / доходи державного бюджету	52,7%	47,9%	44,1%	40,2%

Джерело: [43]

Величина очікуваних виплат за державним боргом у 2019 році є співставною з обсягом виплат у 2020-2022 рр. Таким чином, різниця між величиною очікуваних платежів з погашення та обслуговування державного боргу у 2019 році та середнім показником за 2020–2022 роки становить лише 1,7 млрд. грн. Згладжування піків рефінансування здійснюватиметься шляхом залучення нового боргу з довшим строком до погашення, що обмежить погашення в зазначені роки, а також шляхом проведення активних операцій з управління державним боргом.

Кредитні рейтинги України покращувалися з моменту реструктуризації державного боргу у 2015 році (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Поточні кредитні рейтинги України, станом на кінець 2019р.

Показник	Standart & Poor's	Moody's	Fitch	Кредитне рейтингове агентство Японії (R&I)
Поточний рейтинг	B- / Стабільний	Сaa1 / Стабільний	B- / Стабільний	ССС+ / Стабільний
Остання зміна рейтингу	Підтверджено рейтинг B- зі стабільним прогнозом	Підвищення з Сaa2 до Сaa1 зі стабільним прогнозом	Підтверджено рейтинг B- зі стабільним прогнозом	Підвищення з ССС до ССС+ зі стабільним прогнозом

Джерело: [50]

Починаючи з 2015 року усі чотири міжнародні кредитні рейтингові агентства підняли рейтинг України на 2-3 позиції. Останнє підвищення кредитного рейтингу України відбулось у 2018 р., коли рейтингове агентство Moody's підвищило рейтинг з Саа2 до Саа1. Підвищенню кредитного рейтингу України сприяли, зокрема, угода між Україною та МВФ щодо нової програми фінансування Stand-by, позитивні очікування щодо зниження рівня корупції в Україні на фоні впроваджених реформ та посилення економічної стійкості України на фоні наявних геополітичних ризиків.

На думку українських економістів в зазначених умовах необхідно здійснити наступні заходи [53]:

- здійснити операцію зі зворотного викупу облігацій після проведення реструктуризації. Для цього після реструктуризації варто розпочати консультації з МВФ про виділення коштів на подібні цілі;

- посилити взаємодію України з іншими міжнародними фінансовими організаціями та урядами країн для формування потоку іноземних інвестицій, перезапуску економіки та збільшення доходів;

- активізувати структурні реформи у секторі загальнодержавного управління, спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, перехід від пасивного залучення коштів на фінансування дефіциту бюджету до системного управління боргом;

- посилити прозорість державних фінансів за рахунок введення паралельного обліку операцій та боргових зобов'язань установ, дефіциту бюджету за касовим методом і методом нарахувань для сектора загальнодержавного управління, законодавчого уточнення сутності видів та обліку квазіфіскальних операцій, що здійснюються в цьому секторі;

- вдосконалити механізм надання державних гарантій в Україні через встановлення верхньої межі відповідальності Уряду у разі настання гарантійного випадку та кількісних обмежень їх обсягу;

- підвищити рівень координації у сфері боргової безпеки між Урядом, Національним банком України, Міністерством фінансів України, Державною службою фінансового моніторингу України.

2.2 Аналіз співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями

Стан сучасних взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що є шляхом інтеграції України в міжнародні економічні й політичні відносини, нерозривно пов'язаний із забезпеченням структурного реформування національної економіки та створення підґрунтя для її стійкого зростання. Вагомим чинником успішності цих цілей виступає боргова політика, оскільки високе боргове навантаження та тиск виплат за зобов'язаннями на Державний бюджет України, впродовж останніх років, сприяють «ефекту витіснення», а нові запозичення стали не інвестиційним ресурсом, а джерелом рефінансування боргів. Питання співпраці з МФО є особливо актуальним, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів та поступове входження держави в стадію пікових виплат за зовнішнім боргом.

Підвищення рівня фінансової стійкості, забезпечення економічного зростання, вирішення нагальних соціально-економічних перетворень в державі великою мірою залежить від результативності використання потенціалу міжнародного співробітництва в кредитно-фінансовій сфері. Поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями починаючи з 2017 року було сконцентровано, зокрема, на питаннях залучення до спеціального фонду бюджету коштів від МФО, урядів іноземних держав та міжнародних банків для впровадження інвестиційних проектів та підвищення ефективності їх використання, оскільки впродовж багатьох років проблемою залишається низький рівень вибірки коштів [59].

Впродовж 2018 р. на стадії реалізації перебувало 33 спільні з МФО, Європейським співтовариством з атомної енергії (Євроатом) та Кредитною

установою для відбудови (KfW) проекти за загальним обсягом в 2,60 млрд дол. США та 4,71 млрд євро, зокрема [59, 61]:

– 7 проектів за підтримки МБРР загальним обсягом 2,30 млрд.дол., включаючи внесок Фонду чистих технологій (CTF) в обсязі 148,43 млн дол. США для співфінансування 3 проектів;

– 7 проектів за підтримки ЄБРР загальним обсягом 1,43 млрд євро та 300 млн дол. та 1 спільний проект з Євроатомом на 300 млн євро;

– 14 проектів за підтримки Європейського інвестиційного банк у (ЄІБ) загальним обсягом 3067,54 млрд євро;

– 4 проекти за підтримки KfW на загальну суму 217,5 млн євро.

Також у 2018 р. Україною підписано угоди з ЄБРР та ЄІБ стосовно реалізації проекту «Розширення метрополітену у місті Харкові», кредитну угоду з НЕФКО (Північна Екологічна Фінансова Корпорація) для впровадження проекту «Вища освіта України», гарантійну угоду з ЄБРР для впровадження Проекту електрифікації УЗ «Електрифікація залізничного напрямку Долинська – Миколаїв – Колосівка».

За підсумками першого півріччя 2019 року обсяги залучених зовнішніх ресурсів виключно до спеціального фонду державного бюджету становили 2,7 млрд. грн. Зокрема, сума надходжень до спеціального фонду в 104 млн. дол. для реалізації таких інвестиційних проектів за фінансової підтримки МФО та урядів іноземних держав [63]:

– 2-й проект з передачі електроенергії; проекти «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» та «Модернізації системи соціальної підтримки населення України»; проект розвитку міської інфраструктури-2; проект підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України; 2-й проект покращення автомобільних доріг і безпеки руху; проект розвитку дорожньої галузі (МБРР); – проект реабілітації електростанцій; проект будівництва повітряної лінії Запорізька АЕС – Каховська; проект із покращення стану автодоріг на під'їздах до м. Києва; проект завершення будівництва метрополітену в м. Дніпро (ЄБРР); – проект «Підвищення ефективності

передачі електроенергії» (KfW); – проект «Реконструкція споруд очистки стічних каналізаційних вод і будівництво технологічної лінії Бортницької станції аерації» (Японське агенство міжнародного співробітництва). Водночас, невиконання індикаторів результативності програм секторальної бюджетної підтримки зумовило недонадходження в запланованих обсягах коштів від ЄС: у 2018 р. до Державного бюджету отримано 243,5 млн грн, що становить 26,6% планових обсягів. Проблемним питанням в процесі реалізації інвестиційних проектів впродовж багатьох років є низький рівень освоєння коштів (рис. 2.4).

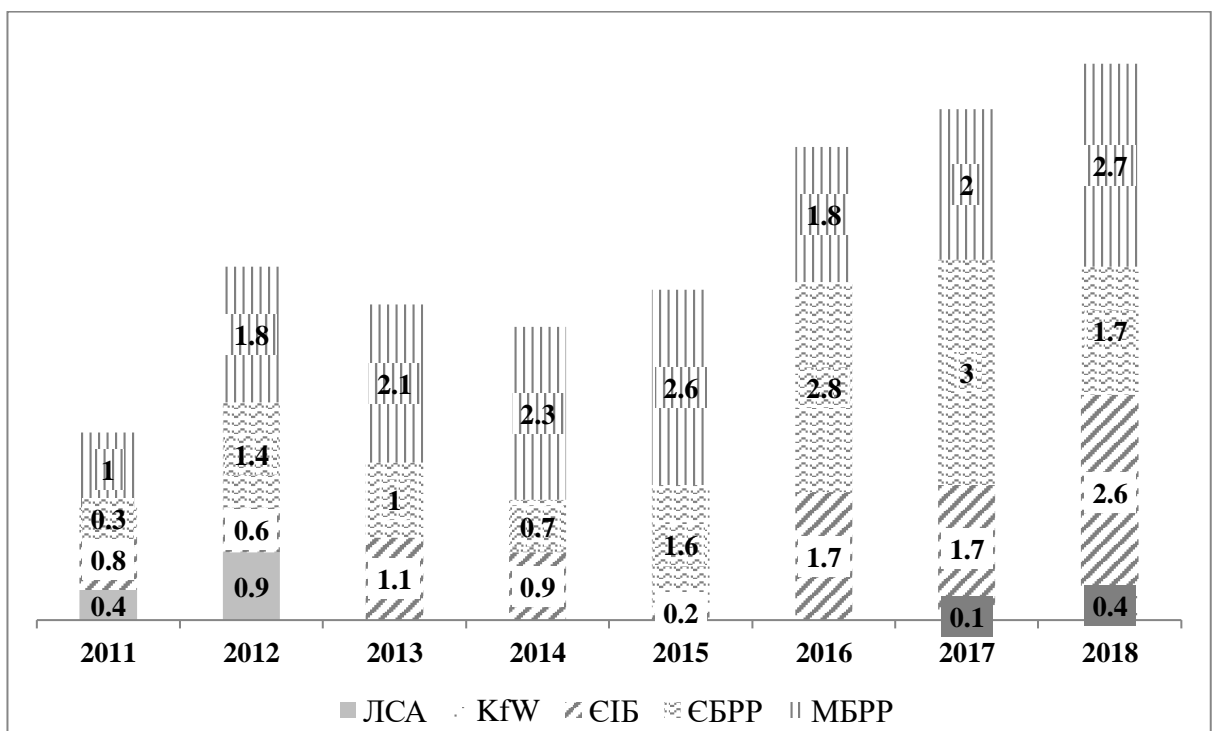

Рис. 2.4 Вибірка коштів позик МФО до спеціального фонду державного бюджету, 2011-2018рр., млрд. грн.

Джерело: [69]

Зокрема, впродовж 2018 року загальний обсяг вибірки коштів позик МБРР інвестиційними проектами становив 128,3 млн. дол., в тому числі до спеціального фонду державного бюджету – 102,3 млн дол. (2,7 млрд грн); за позиками ЄБРР, ЄІВ, Євроатому та KfW – 234,9 млн євро, в тому числі до спеціального фонду державного бюджету – 154,0 млн євро (4,7 млрд. грн.). За 11 інвестиційними проектами плановим загальним бюджетом 3,5 млрд.грн.

вибірка коштів для їх реалізації за 5 проектами не розпочиналася взагалі, а за 8 проектами – освоєння коштів становило 1,73 млрд грн, або 28,7% плану [5].

В контексті усвідомлення впливу міжнародних фінансових організацій на вітчизняну боргову політику та фінансову безпеку загалом проаналізуємо фінансування України з боку міжнародних фінансових організацій [41].

Співробітництво зі Світовим банком (СБ) Україна розпочала у 1992 р., завдяки чому отримала суттєву багатосекторальну фінансову та технічну допомогу на шляху системної трансформації вітчизняної економіки, підтримки стратегічних реформ та фінансування державного бюджету. Пріоритетними напрямками інвестиційного фінансування цього багаторічного партнера в Україні стали: сприяння сферам транспорту й торгівлі; підвищення рівня енергоефективності та енергетичної безпеки; покращення якості комунальних послуг та ефективності урядування; фінансування у секторі охорони здоров'я; розвиток приватного сектору та розширення доступу до фінансування малого та середнього бізнесу.

Загалом, за роки незалежності Світовий банк затвердив для України позик загальним обсягом близько 12 млрд дол. за 54 спільними проектами. За 2017-2018 роки група Світового банку надала Україні близько 4,7 млрд дол. у формі бюджетної фінансової допомоги, інвестиційних операцій і фінансування приватного сектора. Вибірка коштів позик у 2018 р. склала 117,25 млн. дол. США, що на 47,63 млн. дол. більше в порівнянні з 2017р. З початку 2018 р. в активній фазі реалізації знаходиться 10 інвестиційних проектів Світового Банку на суму 3,1 млрд. дол. у таких сферах: сприяння дорожній галузі; енергоефективність та енергетична безпека; комунальні послуги; послуги та фінансування у соціальному секторі та секторі охорони здоров'я [55].

Недоліком співпраці зі Світовим банком є відсутність системності у наданні фінансової підтримки Україні та недотримання термінів у процесі реалізації проектів, визначених договірними документами, що зумовлює необхідність визначення стратегічних напрямів співпраці та забезпечення ефективності їх реалізації. Активізація подальшої взаємодії, насамперед,

повинна ґрунтуватись на розробці Стратегії партнерства Світового банку з Україною на 2017-2021 рр., яка передбачатиме, зокрема [50]:

- подальше забезпечення лібералізації економіки та проведення структурних реформ;

- удосконалення процедури надання фінансової допомоги в частині скорочення терміну між ініціативою щодо кредитування та прийняття рішення про видачу коштів;

- посилення прозорості використання кредитних коштів та виконання рекомендацій Світового Банку щодо процесу реалізації інвестиційних проектів;

- нормативно-правове забезпечення фінансового механізму повернення коштів від отримувачів кредитів в Автономній Республіці Крим та тимчасово окупованих територій Донбасу.

За результатами перегляду грантів Світового банку у 2019 р. в Україні слід відзначити, що впродовж 2018 р. реалізовувалось 7 проектів грантової допомоги від Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) загальним обсягом фінансування 11,5 млн. дол., 15 за такими напрямками: в аграрному секторі – 0,5 млн. дол.; на відновлення Донбасу та ВПО – 3,2 млн. дол.; в енергетиці та енергоефективності – 2,7 млн. дол.; в освіті та науці – 0,3 млн. дол.; в промисловості (прозорість вугільної галузі) – 0,78 млн. дол.; на реформи державного управління та фінансів – 3,58 млн. дол. [50]

Україна має довготривале співробітництво з Європейським Союзом (ЄС). Підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною актуалізує питання інтенсифікації реформування економіки України та її наближення до європейських стандартів, в процесі чого велику роль відіграє кредитна та міжнародна технічна допомога Європейського Союзу. У рамках співробітництва з ЄС впродовж 2013-2015 рр. було укладено міжнародні договори щодо надання Україні макрофінансової (кредитної) допомоги ЄС загальним обсягом 3,41 млрд євро, кошти від якої використовуються для зменшення зовнішнього фінансового тиску на державу, поліпшення її

платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб, а також підсилення її позиції за валютними резервами [13]:

- перша програма – у сумі 610 млн євро (100+260+250 млн. євро) (МФД-I);
- друга – у сумі 1 млрд євро (500 + 500 млн євро) (МФД-II);
- третя – у сумі 1,8 млрд євро (600 +600 +600 млн євро) (МФД-III).

За результатами проведення відповідного комплексу заходів Україною було отримано усі заплановані кошти в рамках першої та другої програм. У рамках розпочатої у 2015 р. третьої програми макрофінансової допомоги ЄС, термін якої закінчився в 2018 року, Україна з передбачених 1,8 млрд євро отримала два транші на загальну суму 1,2 млрд євро. Оскільки чотири вимоги залишилися владою країни невиконаними (скасування мораторію на експорт лісу-кругляка до Європейського союзу, запровадження автоматичної системи перевірки електронних декларацій, створення кредитного реєстру в НБУ та реєстру власності компаній), то Єврокомісія відмовила в наданні третього траншу обсягом 600 млн євро. Не дивлячись на це, після тривалих перемовин в 2018 році на законодавчому рівні було прийнято Рішення Європарламенту та Ради ЄС про надання Україні Четвертої програми макрофінансової допомоги ЄС в обсязі 1 млрд євро (МФД IV), яке набуло чинності на початку 2019 р. [13]

Крім макрофінансової допомоги, важливою складовою співробітництва України з ЄС є спільна реалізація в Україні програм секторальної бюджетної підтримки ЄС, що передбачають переказ Європейською Комісією на безоплатній та безповоротній основі фінансових ресурсів до спеціального фонду Державного бюджету України за умови проведення структурних реформ.

За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі впродовж 2018р. з боку ЄС Україні було надано безоплатної допомоги загальним обсягом більше 174 млн євро, а на 2019 р. її суми становлять 208 млн євро [16]. У 2018 році інвестиційний портфель технічної допомоги ЄС складався із 153 проектів, що перебували на стадії впровадження, загальним обсягом 352 млн. дол. У рамках трьох програм (сфера енергетики, регіонального розвитку та

державного управління) в 2019 році було надано Україні секторальної бюджетної допомоги загальним обсягом 185 млн євро, з них надходження до бюджету склали 43,5 млн євро. Згідно затвердженої Європейською комісією в 2018 р. Стратегії щодо надання допомоги Україні на 2018-2020 рр., трирічна підтримка з боку ЄС обсягом 430-530 млн євро буде зосереджена за такими стратегічними напрямками реформування [14]:

- зміцнення інституцій та належного управління;
- економічний розвиток та розвиток можливостей ринку;
- покращення транспортного сполучення, енергоефективність, захист навколишнього середовища та запобігання зміні клімату;
- мобільність та контакти між людьми.

Доцільним є також розширення співробітництва за пріоритетними напрямами залучення інвестицій, зокрема, в агропромислову, металургійну та хімічні галузі вітчизняної економіки з посиленням відповідальності за екологічні та соціальні наслідки інвестиційної діяльності.

Ключовими напрямками співпраці України з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), розпочатої у 2004 р., є створення нормативноправової бази з метою залучення його ресурсів для реалізації інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних проектів у таких секторах, як: транспорт, телекомунікації, енергетична інфраструктура (на пріоритетних напрямках трансєвропейських мереж та європейських транспортних коридорів), захист довкілля тощо. У рамках інвестиційного проекту «Основний кредит для малих і середніх підприємств та компаній з середнім рівнем капіталізації» Міністерством фінансів України у грудні 2016 р. було залучено кредитних коштів ЄІБ загальним обсягом 400 млн євро для фінансування проектів малого та середнього бізнесу та проектів соціально-економічної інфраструктури. З метою підписання Фінансової та Кредитної угод між Україною, Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку відповідно за спільним проектом «Розширення метрополітену у м. Харкові» на суму 320 млн євро, Уряд схвалив проекти

розпорядження Кабінету Міністрів України «Про залучення позики від Європейського інвестиційного банку для реалізації проекту «Розширення системи харківського метрополітену» та «Про залучення позики від Європейського банку реконструкції та розвитку для реалізації проекту «Розширення метрополітену у м. Харкові»¹⁸. Упродовж 2017 р. в Україні реалізовувались проекти за підтримки ЄІБ загальним бюджетом більше 11,8 млн дол. США, у т. ч. за 4 проектами, що впроваджувались у другому півріччі, сума допомоги становила понад 8,9 млн дол. США . Упродовж 2018 р. ЄІБ продовжить фінансування за 6 проектами загальною вартістю понад 5 млн євро, що перебувають на стадії реалізації [16].

Загальний бюджет фінансової підтримки ЄІБ в Україні за проектами розвитку (впродовж усього періоду співпраці) становив близько 3,76 млрд євро (включаючи проекти на стадії підготовки). Міністерством фінансів України підписано зміни до трьох угод між Україною та Європейським інвестиційним банком, кожна з яких передбачає залучення 400 млн євро. Реалізація цих рішень сприятиме: інвестуванню коштів у регіони України для модернізації та відновлення інфраструктури житловокомунального господарства України; розширенню можливостей фінансування аграрного сектору економіки, зокрема проектів малого і середнього підприємництва та установ із середньою капіталізацією в аграрному секторі економіки; розвитку приватного сектору економіки, зокрема проектів малого і середнього підприємництва, установ з середньою капіталізацією та інших пріоритетних проектів.

На 2019 рік ЄБРР запланував і наразі вже реалізує близько 160 грантових проектів для підтримки малого і середнього бізнесу в Україні. Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) в рамках ініціативи ЄС EU4Business із 2016 року надає грантову підтримку малому і середньому бізнесу (МСБ) в Україні. На сьогодні грантами на консалтингові проекти скористалися більш як 1000 українських компаній. Найактивнішими стали підприємства в харчовій промисловості і торгівлі.

ЄБРР працює в Україні з 1993 року і є найбільшим міжнародним фінансовим інвестором в нашій країні. За даними Міністерства фінансів України, Європейський банк реконструкції і розвитку за період співпраці профінансував в Україні 422 проекти на загальну суму понад 13 млрд євро, з них 7 проектів на 1,577 млрд євро в державному секторі [46].

Ініціатива Європейського Союзу EU4Business охоплює всю діяльність ЄС з підтримки малого та середнього бізнесу в країнах Східного партнерства. За 10 років кількість супроводжуваних банком консалтингових проектів для трансформації малого і середнього бізнесу досягла 1 тисячі, і найактивнішими стали компанії харчової промисловості та торгівлі.

Завдяки цим проектам було створено понад 5 тисяч робочих місць, близько 60% компаній зазначили зростання обороту, 19% компаній вийшли на експорт, а 44% компаній по завершенню першого проекту звернулися за консультаційною підтримкою повторно.

Для отримання гранту від ЄБРР існують певні правила: підприємствам, які не пов'язані із військово-промисловим, фінансовим, тютюновим, міцним алкоголем і гральним бізнесом; юридичним особам (ФОП, ТОВ), де більше 50% акцій належать громадянам України; штат - 10-250 найманих працівників; учасникам ринку із більш ніж дворічним стажем, з позитивною динамікою розвитку [15].

У співпраці з донорськими організаціями вкрай важлива наявність прозорості звітності. У багатьох дрібних господарств цього немає, як і фінансової грамотності, порядку в звітності, системності і правильної організації бізнесу, тому вони не хочуть подаватися на гранти.

Консультанти - важлива частина взаємодії з ЄБРР. Це компанії, які виконують профільні роботи, супроводжують і консультують грантоотримувача протягом виконання консалтингового проекту. Важливо розуміти, що компанії-консультанти - не співробітники ЄБРР, а компанії, експертиза яких підтверджена банком для участі в консалтингових проектах.

ЄБРР може запропонувати на вибір більш як 300 сертифікованих українських і 1500 міжнародних компаній, які співпрацюють з банком [15].

Велика допомога з боку ЄБРР була надана за напрямками: підтримка банківської системи та ринків капіталу, зокрема, у процесі очищення та реструктуризації банківського сектору («Райффайзенбанк Аваль» та «УкрСиббанк» BNP Paribas); сприяння модернізації та реформуванню державних банків; комплексна розбудова спроможності НБУ (банківський нагляд, вирішення питання проблемних кредитів, ефективне управління) та ФГВФО (визначення та повернення активів ліквідованих банків). Досвід співробітництва з ЄБРР свідчить, що головною перешкодою на шляху покращення співробітництва з цією організацією є вирішення Україною низки питань, а саме: подолання корупції на всіх рівнях, насамперед в сфері діяльності податкових та митних органів та збільшення ефективності роботи судової системи, зниження рівня політизованості в питаннях тарифоутворення та негативного впливу на інвестиційну привабливість країни.

Обсяг інвестицій Міжнародної фінансової корпорації (МФК) за роки співпраці (починаючи з 2004 р.) становить 3,3 млрд. дол. за 86 проектами. Поточний портфель інвестиційних проектів МФК становить 695 млн дол. [15].

Ці інвестиції спрямовані допомогти повніше реалізувати потенціал аграрного сектору, покращити доступність та умови фінансування для вітчизняних компаній та надати можливість українським виробникам вийти на нові ринки та створювати робочі місця. МФК також впроваджує в Україні масштабну консультативну програму, що сфокусована на удосконаленні умов для ведення бізнесу в Україні, зміцненні фінансових інституцій, розширенні доступу до фінансування та запровадженні нових фінансових продуктів, а також сприяє покращанню конкурентоздатності українських виробників у ключових галузях економіки. Консультативні програми МФК в Україні впроваджуються у партнерстві з урядами Швейцарії, Австрії, Нідерландів, Канади, Угорщини, Норвегії та Швеції. Концепцією партнерства з Україною на 2017-2021 фінансові роки передбачено, що успішність діяльності МФК в

Україні буде залежати від системних реформ у поліпшенні ведення умов бізнесу та зниженні рівня корупції, зокрема, у таких галузях, як енергетика, інфраструктура, фінансові ринки, ринки капіталу, а також поступу у здійсненні приватизації [68]. Стратегія МФК в Україні включає сприяння розвитку агробізнесу вздовж всього ланцюга створення вартості, інвестиції в фінансовий сектор, підтримку розвитку інфраструктури та «зеленої» економіки. Однією з ключових складових стратегії МФК також є покращання умов для діяльності бізнесу та підвищення енергоефективності.

2.3 Розвиток кредитних відносин України з Міжнародним валютним фондом

В умовах економічної інтеграції одними з найбільш впливових сил на світовій економічній арені виступають міжнародні валютно-фінансові організації (МФО), що започатковані розвиненими країнами світу для сприяння розвитку та стабілізації світової економіки у цілому та окремих країн зокрема. МФО фактично перетворюються на провідну рушійну силу потужних глобалізаційних процесів.

Ставши членом МВФ у 1992 р., Україна водночас увійшла до структури Світового банку. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн. дол. США внесли Нідерланди, що є країною – опікуном нашої держави у цій банківській структурі. Нині МВФ є найголовнішим фінансовим партнером України. Починаючи з 1994 р. Україна отримує від МВФ кредити за програмою Stand-by, частина коштів яких була спрямована на фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів, а також поповнення золотовалютних резервів країни [4].

Основними цілями співробітництва з МВФ є стабілізація української фінансової системи, проведення структурних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання [27, С.281]. Фонд допомагає Україні

поновити свою фінансову спроможність, орієнтуючи, як найбільш ефективно впроваджувати програму реформ.

Також співпраця з Міжнародним валютним фондом дає можливість залучати фінансування від інших міжнародних фінансових установ (Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ та ін.) та урядів інших держав, у тому числі США, ЄС, Німеччини, Канади, Японії тощо.

Загалом за понад 25 років співпраці Україна та МВФ уклали 10 кредитних угод. Дві з них передбачали застосування механізму розширеного фінансування, а решта вісім - механізм stand-by - "напоготові".

За цими угодами Україна могла отримати майже 51,5 млрд. СПЗ ("спеціальні права запозичення" - валюта запозичення на основі "корзини" головних валют), проте отримала менше половини - лише 21,9 млрд. СПЗ (понад 31,5 млрд. дол.). Зазначимо, що лише за однією кредитною угодою, укладеною у 1996 році, Україна повністю вибрала виділені МВФ гроші - майже 600 млн. СПЗ [30].

Аналізуючи поточний стан кредитування України з боку МВФ можна відмітити, що на початку 2015 року Рада директорів МВФ прийняла чотирирічну програму розширеного фінансування, де було досягнуто згоди щодо надання кредиту у розмірі 12,348 млрд. СПЗ або 17,5 млрд. дол., що складає 900% квоти України в МВФ. Ця програма замінила кредитну програму "Stand-by", яка була затверджена у 2014 році. Програма розширеного фінансування повинна сприяти стабілізації економіки України та закласти підвалини для відновлення її зростання. Україна вже отримала перші два транші в рамках EFF на загальну суму 6.7 млрд. дол. США. Перший транш на суму 5 млрд. дол. було надано у 2015 році і спрямовано на нагальні бюджетні потреби та на відновлення золотовалютних резервів Національного банку. Зокрема, надання цього траншу дозволило одразу збільшити резерви вдвічі (з близько 5 до майже 10 млрд. дол. США). 1.7 млрд. дол. другого траншу, які були перераховані у серпні 2015 року, повністю пішли на поповнення резервів

НБУ, що допомогло посилити стабільність на валютному ринку країни[32,С.33].

Відсоткова ставка по кредиту EFF складає 3.05% річних. Для порівняння, середня ставка за кредитами, які активно залучала Україна впродовж 2010-2013 років, складала в середньому близько 8%. Даний кредит надається на 10 років, перші п'ять з половиною років складає пільговий період. Виплати по кредиту повинні відбуватися щоквартально. Механізм Розширеного Фінансування покликаний підвищити рівень резервів Національного банку України, запобігти відтоку капіталу, посилити заходи, прийняті Урядом для стабілізації платіжного балансу країни, та допомогти Україні подолати структурні проблеми в її економіці завдяки проведенню назрілих реформ [31].

Загальний обсяг затвердженої суми та фактично виданих кредитів Міжнародним Валютним Фондом для України за весь період їх співпраці, наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Обсяги кредитування України Міжнародним валютним фондом

Період	Сума затверджена млн. СПЗ	Сума видана млн. СПЗ
1995-1996 рр.	997,3	538,65
1996-1997 рр.	598,2	598,2
1997-1998 рр.	398,92	181,33
1998-2002 рр.	1919,95	1193
2004-2005 рр.	411,6	0
2008-2010 рр.	11000	4000
2010-2012 рр.	10000	2250
2014-2016 рр.	10976	3014,7
2015-2018 рр.	12348	3546

Джерело: [32, С.37]

Необхідно зазначити, що від постійного взяття кредитів суттєво збільшується зовнішня заборгованість, пік виплат відсотків по якій припадає на 2019-2020рр. За підрахунками НБУ, у 2019-2020 роках планові валютні виплати

з відсотками становитимуть 17 млрд. дол. До 2024 року з держбюджету на повернення боргів доведеться виділяти від 1,3-1,55 млрд. дол. щорічно [61]. В таблиці 2.5 представлені виплати до МВФ протягом 2015-2019 років.

Таблиця 2.5

Прогнозовані виплати до МВФ протягом 2015-2019 рр., млн. СПЗ

	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	Всього
Основний борг млн. СПЗ	687,50	0	628,83	1486,34	1153,00	4409,18
Обслуговування млн. СПЗ	87,39	117,77	115,19	88,72	44,50	453,57
Всього	774,89	117,77	744,03	1575,06	1197,50	4862,75

Джерело: [45]

Як зазначено в таблиці 2.5 протягом наступних п'яти років Україна повинна виплатити МВФ 4 862,75 млрд. СПЗ. Зауважимо, що у 2016 році основний борг не підлягає погашенню, а виплачувалися тільки відсотки. Це полегшило боргове навантаження країни у кризовий період.

Отже, аналізуючи вищезазначені показники, можна зробити висновки, що співпраця України з МВФ є важливою для економічного розвитку нашої держави, оскільки протягом наступних років прогноуються підвищення росту ВВП, а також поступове зменшення зовнішнього боргу країни та скорочення дефіциту бюджету. Також після завершення програми МВФ економіка України може зростати без підтримки донорів.

Загалом Україна є другим після Греції найбільшим боржником Міжнародного валютного фонду. Борг України перед МВФ становить 11,5 млрд. дол., МВФ утримує близько 15% державного та гарантованого державою боргу України [65].

Аналізуючи співпрацю України з МВФ, основні положення полягають у:

- відновленні стабільності та довіри у фінансовому секторі шляхом стабілізації банківської системи через виважене надання Національним банком ліквідності під забезпечення заставою і моніторинг стану ліквідності банків;

- зміцненні регуляторної та наглядової бази, оновленні і реалізації стратегії врегулювання банків за рахунок скорочення обсягів кредитування пов'язаних осіб;

- рекапіталізації та врегулюванні банків, а також посиленні системи корпоративного управління і фінансових показників у державних банках;

- запровадженні ефективної грошово-кредитної політики для стабілізації гривні, зниження інфляції, наповнення золотовалютних резервів;

- зміцненні державних фінансів та скороченні державних витрат для регулювання державного боргу [17].

Вагомим негативним моментом в економіці країни є посилення інфляційного тиску. Згідно з даними МВФ, рівень інфляції у кінці 2017 р. становив 22%, що призведе до підвищення цін на основні продукти споживання і зниження ділової активності. Уряду необхідно зосередитися на перебудові бюджетної політики, насамперед цілеспрямованому витрачанні залучених коштів на розвиток реального сектору економіки [30].

Таким чином, Україні варто прийняти низку рішень, що будуть спрямовані передусім на підвищення рівня співпраці у відносинах із Міжнародним валютним фондом для забезпечення можливості продовження кредитної програми та реструктуризації боргу України перед МВФ [2, С.26].

Для цього необхідно приділити більше уваги не лише виконанню програми економічних дій, узгодженої з МВФ, та забезпеченню її сприйняття державними установами як плану заходів, які потрібні не тільки для отримання кредитів, а й для реального реформування економічної системи країни, для розвитку відносин із МВФ стосовно інших напрямів діяльності цієї міжнародної організації [3, С.8].

На співпрацю України з іноземними інвесторами, в тому числі з міжнародними фінансовими організаціями впливає позиція країни в рейтингу Doing Business який розраховується Світовим банком. Від початку розрахунку рейтингу у 2006 році Україна посідала в ньому не найкращі позиції. Лише у 2015 році країна потрапила до першої сотні (рис. 2.5). Найнижчу позицію

Україна мала у 2012 році - 152 місце із 183-х. Рік тому країна досягла найвищої позиції - 71 місця серед 190 країн [70].

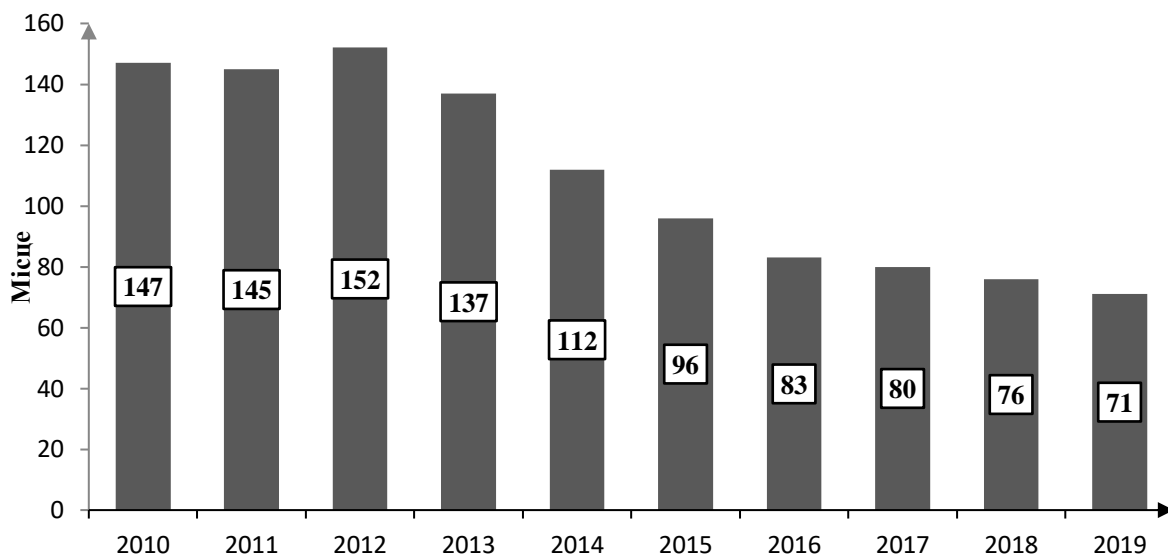

Рис. 2.5 Місце України в рейтингу Doing Business, 2010-2019рр.

Джерело: [70]

Отже, співпраця України з МВФ має низку позитивних і негативних наслідків [2, С.30; 3, С.9].

Позитивними наслідками є:

- впровадження реформ, метою яких є стабілізація української економіки та повернення її на шлях зростання;
- зменшення дефіциту державного бюджету та покращення ситуації з платіжним балансом;
- стабілізація валютно-обмінного курсу гривні і посилення банківської системи, яка дасть можливість економіці розвиватися;
- збільшення золотовалютних резервів Національного банку України, що дозволить суттєво покривати імпорт;
- зростання міжнародного авторитету України, що надасть можливість доступу до коштів інших міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів;
- полегшення тягаря з обслуговування зовнішнього боргу держави;

– реструктуризація частини зовнішнього боргу.

Негативними результатами співпраці України з МВФ є:

- кошти від МВФ можуть бути витрачені не на структурні реформи;
- витрачання коштів на фінансування дефіциту Державного бюджету;
- зростання зовнішнього боргу держави;
- підвищення тарифів, які сплачує населення, зокрема за газ та ін.

Як зазначалось вище за різні періоди спостерігається неповне використання коштів, які виділяє МВФ відповідно до затверджених програм і механізмів кредитування. Це негативно позначається на кредитній історії нашої держави та є вагомим резервним ресурсом щодо фінансування проведення як економічних, так і соціальних реформ. Тому Україні необхідно звертати більшу увагу на розробку та виконання програм економічних дій, узгоджених з МВФ.

Україні у 2020 році належить виплатити близько 11 млрд. дол. у валюті за зобов'язаннями на внутрішньому й зовнішніх ринках. Відповідно до думки більшості фінансових експертів, без нових траншів від Міжнародного валютного фонду (МВФ) це – важкий тягар для вітчизняної економіки. Однак існує й альтернативний сценарій [70].

Питання зовнішніх державних боргів, за створеною протягом останніх кількох років традицією, – вкрай політизоване. Є дуже поширена точка зору, що фінансування МВФ – необхідність, без якої Україна не зможе існувати. Водночас, якщо уважно подивитися на баланс відносин держави з фондом за три роки, стає очевидним, що з 2016-го він негативний (табл. 2.6). Тобто Україна отримала від МВФ грошей менше, ніж віддала йому. І, кола брала нові кредити, просто переносила терміни виплати боргів на пізніший термін [40].

Загалом 2019 року Україні мала погасити 5 млрд. дол. (2,4 млрд. дол. внутрішніх валютних боргів і 2,6 млрд. дол. зовнішніх). А 2020 року виплати становитимуть 11 млрд. дол. – близько 4 млрд. дол. на внутрішньому ринку ОВДП і майже 7 млрд. дол. зовнішніх, з яких 1,7–1,8 млрд. дол. – це відсотки за обслуговування [40].

Таблиця 2.6

Взаєморозрахунки України з МВФ, 2016-2019рр.

Рік	Надано млн. SDR*	Повернуто млн. SDR*	Сплачено відсотків, млн. SDR*
2019	-	628,8	121,2
2018	1000	1486,3	232,6
2017	734	628,8	220,4
2016	716,1	-	155,5
Всього	2450,1	2743,9	729,7
Баланс			-1023,5

*1 SDR = 1,38-1,40USD

Джерело: [45]

Більшість погашень першої половини 2019 року здійснювалося по Stand-by 2014 року, а з другої половини 2019 року відбулася перша виплата за програмою EFF, яка розпочалася у 2015 року (рис. 2.6).

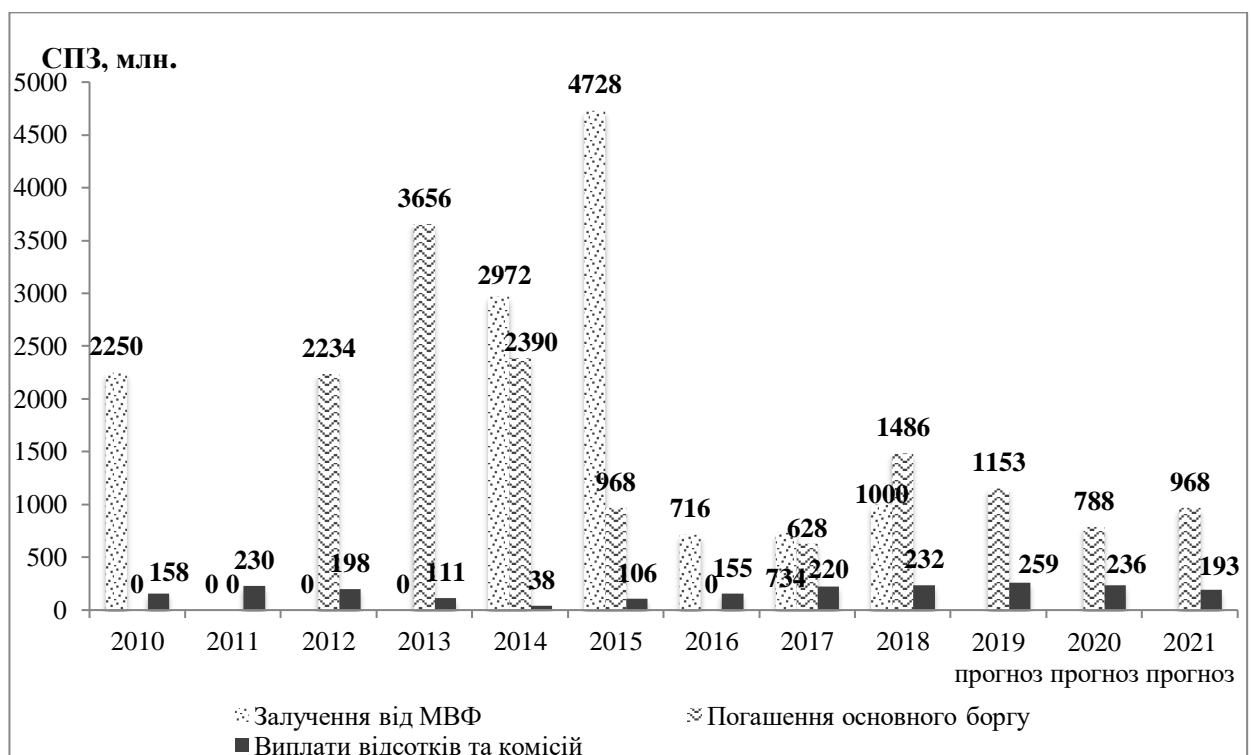

Рис. 2.6 Динаміка запозичень та погашення боргів Україною перед МВФ, млн СДЗ

Джерело: [55]

Таким чином, Україні варто прийняти низку рішень, що будуть спрямовані передусім на підвищення рівня співпраці у відносинах із Міжнародним валютним фондом для забезпечення можливості продовження кредитної програми та реструктуризації боргу України перед МВФ. Для цього необхідно приділити більше уваги не лише виконанню програми економічних дій, узгодженої з міжнародним валютним фондом, та забезпеченню її сприйняття державними установами як плану заходів, які потрібні не тільки для отримання кредитів, а й для реального реформування економічної системи країни, для розвитку відносин із МВФ стосовно інших напрямів діяльності цієї міжнародної організації.

Загалом майбутня співпраця з МВФ є важливою з погляду збереження належного іміджу країни, який сприятиме підвищенню кредитного рейтингу на світових фінансових ринках та збереженню привабливості для іноземних інвесторів. Отже, на розвиток національної економіки будуть негативно впливати як масштабна співпраця з МВФ, так і розрив відносин із ним, оскільки відмова від позик негативно відзначиться на стабільності української економіки, а отримання кредиту, своєю чергою, призводить до підвищення тарифів і скорочення соціальних витрат може призвести до посилення соціальної напруженості.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи можна сказати, що співпраця України із МФО спрямована на стабілізацію економічної ситуації, захист економіки від зовнішніх ризиків та формування основ для її довготривалого розвитку. Українській владі бракує послідовності та принциповості в реалізації елементів рекомендованих реформ, необхідної для розвитку вітчизняної економіки.

Україна має низку фінансових та торговельно-економічних проблем, які підштовхують її до співпраці з МФО: дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, що супроводжується браком золотовалютних резервів, системна

банківська криза, викликана неналежним наглядом за фінансовим становищем установ та значними коливаннями валютного курсу, обмеження у зовнішній торгівлі, які приймають форму санкцій з боку РФ, незавершеність реформ податкової та пенсійної систем, які періодично викликають зростання дефіциту державного бюджету, неефективний корумпований бізнес-клімат в Україні, який відлякує іноземних інвесторів та послаблює притік іноземної валюти в країну.

Співпраця України з МВФ та Світовим банком на сучасному етапі спрямована на посилення макроекономічної стабільності, розвиток продуктивності приватного сектора та покращення якості надання державою послуг для суспільства. В результаті співпраці із МФО Україна очікує досягти покращення державного управління, інфраструктури, налагодження роботи газового та земельного ринків, зниження рівня корупції, діджиталізації та включеності громадян в управління економічними відносинами.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

3.1 Забезпечення боргової безпеки України в контексті розвитку співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, вразливості національної економіки до впливу зовнішніх та внутрішніх викликів реалізація стратегії подальшого розвитку України вимагає трансформації підходів не лише до управління державним боргом України, але й стосовно співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями за такими ключовими напрямками[68, С.241-242].

1. У напрямку активізації взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями щодо здійснення зовнішніх запозичень та підвищення ефективності їх використання: – розроблення, затвердження стратегії співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями в питаннях залучення та використання кредитної та технічної допомоги;

– удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо регулювання партнерських взаємовідносин між Україною та МФО, зокрема: державноприватного партнерства та системи управління на стадії оцінки потенційних проектів, їх підготовки в процесі реалізації та нагляду за впровадженням;

– посилення взаємодії України з іншими країнами-позичальницями з метою формування консолідованої позиції щодо реформування підходів до кредитування з урахуванням інтересів країн-позичальниць;

– підвищення ефективності менеджменту в процесі реалізації проектів за фінансової підтримки міжнародних фінансових організацій, зокрема: забезпечення прозорості, організаційної та технічної оптимізації щодо

виділення коштів, проведення тендерних процедур та здійснення закупівель з використанням сучасних електронних систем;

– запровадження дієвого механізму щодо управління та контролю за реалізацією проектів (програм) транскордонної (прикордонної) взаємодії.

2. Для продовження чинної Програми розширеного фінансування з боку МВФ та можливості запровадження нової кредитної програми:

– забезпечити вирішення питань щодо виконання головних умов взаємодії за програмою кредитного фінансування (реформування економічної системи, запровадження ринкового ціноутворення на газопостачання, боротьба з корупцією тощо);

– активізувати взаємодії щодо залучення зовнішніх ресурсів (у т. ч. від інших донорів) в умовах пікових боргових платежів;

– розробити сценарій та проведення консультацій з МВФ щодо продовження терміну дії чинної Програми розширеного фінансування та можливої реструктуризації зовнішнього боргу на засадах дотримання національних інтересів;

– утримувати балансу в подальших політичних та фінансових відносинах України з МВФ як необхідної умови упередження фінансових ризиків в процесі структурного реформування;

– посилити взаємодії в напрямку надання консультативної, експертної допомоги при реалізації Стратегії управління державним боргом;

– використовувати можливості співпраці з МВФ для активізації взаємодії з іншими міжнародними фінансовими інститутами та приватними зовнішніми інвесторами.

3. У напрямку зменшення залежності від зовнішнього фінансування вжити заходів щодо:

– поліпшення макрофінансових показників (стабілізації національної грошової одиниці, покращення інвестиційного клімату, розвитку приватного підприємництва);

- поглиблення співробітництва у сфері залучення прямих і портфельних іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі української економіки з наближенням до світових стандартів розвитку інноваційної інфраструктури з поступовою інтеграцією України до єдиного європейського технологічного простору;

- сприяння залученню спільних проектів з МФО, орієнтованих на виготовлення вітчизняних високотехнологічних товарів та створення умов для їх просування на європейські ринки, підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції та українських технологій;

- розширення переліку пріоритетних проектів розвитку приватного сектору економіки за рахунок можливого перегляду вітчизняних законодавчих обмежень, зокрема, щодо розблокування бар'єрів кредитування розвитку муніципальної інфраструктури;

- поглиблення аналізу та контролю раціональності використання кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій з метою підвищення ефективності реалізації спільних проектів соціально-економічного розвитку, забезпечення структурного реформування економіки за пріоритетними для України напрямками.

У розділі 2 зазначалось, що окрім МВФ Україна співпрацює зі Світовим банком, Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку.

З метою стабілізації фінансово-економічної ситуації в Україні, підтримки стратегічних реформ та фінансування державного бюджету Світовий банк надає багатосекторальні системні позики на політику розвитку. Отримання позик для фінансування системних проектів можливе тільки за умови співпраці з МВФ. У разі призупинення Програми МВФ фінансування інвестиційних проектів триває.

Співробітництво здійснюється відповідно до Стратегії партнерства Світового банку з Україною на 2017-2021 роки. Головною метою Концепції партнерства є сприяння сталому та комплексному відновленню національної

економіки. Концепція базується на Системній оцінці економіки України, яка містить середньостроковий план підтримки Банком реформ, котрі реалізовуватиме Уряд України. Було визначено й узгоджено напрями стратегічного партнерства між Україною та Світовим банком у 2017–2021 рр. [64, С.115]:

- управління державними фінансами та реформа державного управління;
- антикорупційна діяльність;
- управління найбільшими фіскальними ризиками та покращання управління державними інвестиціями;
- зміцнення фінансового сектору;
- поліпшення інфраструктури;
- створення рівноправного партнерства у приватному секторі;
- земельна реформа;
- реформа охорони здоров'я;
- приватизація;
- ефективне, результативне та комплексне надання послуг;
- соціальна допомога;
- цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам.

Концепція також визначає перелік поточних заходів, а також плани до 2021 р. з розподілом їх за пріоритетами. Заходи на подальші роки мають попередній характер і будуть переглянуті на основі консультацій з урядом із метою забезпечення їх актуальності. Фінансова підтримка Світового банку протягом усього періоду дії Концепції залежатиме від:

- 1) прогресу України в реалізації реформ;
- 2) покращання результатів упровадження портфеля проектів МБРР в Україні;
- 3) загального кредитного потенціалу Світового банку й нормативу кредитування для України [63].

Проблемою у співпраці України зі Світовим банком є несистемність у наданні фінансової підтримки Україні. У свою чергу, необхідно забезпечити ефективну реалізацію інвестиційних проектів, зокрема [60]:

1) Проект з передачі електроенергії – 2, загальною вартістю 378,43 млн. дол., яким передбачено реабілітацію трансформаторних підстанцій мережі електропередачі;

2) Проект розвитку міської інфраструктури – 2, загальною вартістю 350 млн. дол., яким передбачено забезпечити сприяння комунальним підприємствам у підвищенні якості та надійності їхніх послуг й ефективного використання енергії шляхом удосконалення їхнього інституційного потенціалу та інвестування робіт із відновлення й заміни пошкоджених систем водопостачання, водовідведення і переробки твердих відходів, а також поліпшення екологічної ситуації територій за рахунок вирішення проблеми очищення стоків та безпечної утилізації твердих побутових відходів;

3) Проект “Підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання України”, загальною вартістю 315,5 млн. дол., яким передбачено підвищення якості та надійності надання послуг комунальними підприємствами – учасниками проекту за рахунок модернізації технологічного обладнання, систем генерації і транспортування теплової енергії, застосування сучасних механізмів її обліку, впровадження енерго-ефективних та енергозберігаючих технологій для мінімізації витрат паливно-енергетичних ресурсів, а також поліпшення екологічної ситуації в регіонах;

4) Проект розвитку дорожньої галузі, загальною вартістю 560 млн. дол., яким передбачено реконструкцію автомобільних доріг;

5) Поліпшення охорони здоров'я на службі в людей, загальною вартістю 300 млн. дол., яким передбачено підвищення потенціалу регіональних систем охорони здоров'я України щодо покращання організації медичної допомоги та управління її наданням, зміцнення первинної медико-санітарної допомоги і модернізації мережі медичних установ, запровадження нової моделі фінансування галузі.

У процесі реалізації цих проектів системними проблемами є недотримання термінів, визначених договірними документами.

До напрямів активізації подальшої взаємодії України зі Світовим банком належать [62]:

- забезпечення подальшої лібералізації економіки та проведення структурних реформ з урахуванням збільшених обсягів фінансування;
- удосконалення процедури кредитування з метою скорочення терміну між ініціативою щодо кредитування та прийняттям рішення про видачу коштів;
- посилення прозорості використання кредитних коштів та неухильне виконання рекомендацій Світового банку щодо процесу реалізації інвестиційних проектів.

Доцільно скоротити терміни погодження законопроектів у міністерствах із метою своєчасного прийняття законодавчих норм, які вимагаються Світовим банком для ефективної реалізації інвестиційних проектів.

Потенційно важливим партнером для України є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Міністерство фінансів України у 2016 р. залучило в Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) позику в розмірі 400 млн євро на підтримку реального сектору економіки й розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) [38]. Реалізація цього проекту здійснюється таким чином: залучення до реального сектору економіки довгострокових фінансових ресурсів для розвитку приватного сектору економіки; запровадження заходів із модернізації виробництв та підвищення ефективності виробничих потужностей; прискорення зниження енергоємності суб'єктів господарювання та покращання платіжного балансу за рахунок зменшення імпорту енергоносіїв; збільшення податкових надходжень підприємств до Державного бюджету України; покращання бізнес-клімату та створення передумов для активізації інвестиційної діяльності.

Головним недоліком двостороннього співробітництва залишається відсутність затвердженої стратегії діяльності Банку в Україні, попри зростання потенційних обсягів фінансування. Також не було деталізовано подальшу

співпрацю з Європейським Інвестиційним Банком. Унікальна внутрішня структура управління ЄІБ, до якої входять тільки країни – члени ЄС та Європейська комісія, ставить перед Банком чіткі зобов'язання сприяти досягненню мети європейського сталого розвитку та соціальної справедливості, а також дає можливість розробити ефективніші підходи до охорони навколишнього середовища та прав бенефіціаріїв. У зв'язку з тим, що Україна не є членом цієї організації, використання положень статуту цього Банку в повному обсязі, не можливе. З урахуванням пільгових умов надання ЄІБ кредитів його кошти є суттєвим джерелом співфінансування спільних з ЄБРР та МБРР проектів розвитку. Напрямами активізації подальшої взаємодії України з ЄІБ є [71]:

- оцінка виконання вже підтриманих ЄІБ проектів та покращання вибірки коштів;
- забезпечення інформування приватних структур, у тому числі фінансово-кредитних, про умови співробітництва з ЄІБ;
- створення необхідних інституційних умов для сприяння розвитку співробітництва;
- розроблення скоординованої та узгодженої обома сторонами Стратегії співробітництва ЄІБ з Україною;
- розширення інвестиційного портфеля Банку в Україні. ЄБРР не фінансує витрати державного бюджету, а здійснює фінансування тільки інвестиційних проектів розвитку в приватному та державному секторах, передусім зосереджене на енергетичній галузі в напрямі підвищення енергоефективності, впровадження нових технологій та безпеки.

Загалом ЄБРР інвестував понад 8,84 млрд євро до країн Східного партнерства через партнерські фінансові інституції, підтримуючи МСБ, енергоефективність, жінок-підприємців та інші пріоритетні напрями. Банк також допоміг понад 4 тис. підприємствам отримати доступ до консультацій у регіоні завдяки фінансовій підтримці донорів із Євросоюзу, Швеції та ін. Банк має такі цілі й функції: підтримка економічного розвитку й реконструкції країн

Центральної та Східної Європи з метою сприяння переходу їх до відкритої ринкової економіки і приватного підприємництва; підтримка країн – отримувачів допомоги в проведенні структурних економічних реформ; сприяння інвестиціям у виробництво, а також у сферу послуг і фінансовий сектор та пов'язану з ним інфраструктуру; стимулювання ключових і економічно обґрунтованих проєктів, надання технічної допомоги для підготовки, фінансування й реалізації проєктів тощо.

Підтримка ЄБРР України складається з впровадження важливих для економіки реформ. Банк бере участь у десятках проєктів в Україні, більшість з яких спрямовані на розвиток приватного сектору та інфраструктури. Загальна сума фінансування для діючих проєктів становить близько 4 млрд. євро [42].

У 2016 році підписано Меморандум про порозуміння, відповідно до якого Ощадбанк отримає підтримку ЄБРР у покращанні корпоративного управління. Також підписано Договір про приєднання до програми сприяння торгівлі, який дозволяє Ощадбанкові залучити від ЄБРР до 50 млн. євро на підтримку українського бізнесу. Ощадбанк отримає комплексний пакет технічної допомоги від ЄБРР, що на першому етапі спрямовуватиметься на [42]:

- розвиток кредитування мікро-, малого та середнього бізнесу;
- централізацію та оптимізацію з метою підвищення операційної ефективності мережі відділень Ощадбанку;
- ризик-менеджмент та комплаєнс.

Названі вище завдання є важливими для подальшої успішної трансформації Ощадбанку. Це також сприяє зростанню вартості банку та його привабливості для інвесторів.

Досвід співробітництва з ЄБРР свідчить, що головною перепорою на шляху покращання співпраці з цією організацією є не вирішення Україною низки питань, а саме: подолання корупції на всіх рівнях, насамперед у сфері діяльності податкових і митних органів та збільшення ефективності роботи судової системи.

До напрямів активізації подальшої взаємодії України з ЄБРР належить забезпечення [46]:

- виконання взятих зобов'язань щодо проведення глибоких реформ із модернізації економіки;
- реалізації положень, що дозволяють ЄБРР випускати гривневі облігації;
- сприяння інвестиціям у виробництво, а також у сферу послуг і фінансовий сектор та пов'язану з ним інфраструктуру;
- стимулювання ключових і економічно обґрунтованих проектів, надання технічної допомоги для їх підготовки, фінансування й реалізації тощо.

Більшість галузей економіки України потребує істотних капіталовкладень під реалізацію різноманітних проектів. Залучення приватних інвестицій не завжди можливе або його умови є надто жорсткими. У цьому випадку єдиним прийнятним шляхом залишається використання позичкових коштів міжнародних фінансових організацій. Необхідною умовою для залучення кредитних ресурсів та міжнародної технічної допомоги є політична стабільність і незмінність курсу реформ, дотримання проголошеного курсу євроінтеграції.

Ключовими завданнями у сфері залучення ресурсів як регіональних фінансових організацій, так і МФО для розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва України слід визначити [42]:

- нарощування співпраці з провідними науково-технічними державами з метою здобуття нових знань з актуальних проблем фундаментальних і прикладних наук;
- організацію співробітництва у сфері розвитку інноваційної інфраструктури України;
- залучення прямих і портфельних іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі вітчизняної економіки, а також для розвитку інноваційної системи з наближенням до світових стандартів;
- сприяння підготовці управлінських кадрів для інноваційного підприємництва та створення ефективних механізмів комерціалізації технологій;

- використання співпраці в науково-технологічній сфері для реалізації завдання входження України до єдиного європейського технологічного простору [26, С.65-66].

У подальшій реалізації проектів з міжнародними фінансовими організаціями мають бути враховані такі пріоритети, як наукова кооперація для забезпечення науково-технічного прогресу. Проекти, фінансовані МФО, слід орієнтувати на просування на європейські ринки українських технологій і наукоємних товарів, підвищення рівня комерціалізації вітчизняних технологій і виробництва в Україні на їх основі конкурентоспроможної високотехнологічної продукції для експорту тощо. Також доцільно спрямовувати кошти міжнародних фінансових організацій у проекти, котрі сприяють розвитку експортних операцій та імпортозаміщення.

3.2 Пріоритетні напрямки подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом

Нівелювання фінансово-економічних кордонів між країнами, активізація міжнародного руху капіталів, сучасні тенденції міжнародного валютно-фінансового співробітництва все більше активізують роль міжнародних фінансових організацій, оскільки їхні функції зводяться до створення та регулювання умов світового економічного порядку з метою збереження балансу фінансово-економічної рівноваги у світі, до стабільності та контролю у функціонуванні валютної системи, акумулювання у світовому масштабі тимчасово вільних коштів і їх розподіл між країнами-позичальниками.

Як зазначалось у другому розділі дипломної роботи Міжнародний валютний фонд є основним і постійним кредитором України серед міжнародних фінансових організацій. Довготривала фінансово-кредитна співпраця принесла як позитивні результати так і певні труднощі.

Реалізація Україною програм з МВФ є одним з важливих факторів формування її інвестиційного клімату, зростання довіри до макрофінансової

стабільності економіки [39, С.154]. Україні необхідно підвищити контроль за цільовим використанням ресурсів, сприяти підвищенню інвестиційної привабливості та кредитоспроможності вітчизняних підприємств, диференціювати джерела фінансових коштів за рахунок розширення ринкової складової. За допомогою такого механізму можливо поглибити участь країни на світових фінансових ринках та зменшити залежність економіки України від ресурсів МВФ (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Етапи кредитування України з боку МВФ

Етапи	Роки	Особливості виконання	Виконання
I етап	1992–1994	Фінансова допомога у вигляді системної трансформаційної позики на суму 498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол.) для підтримки платіжного балансу	Завершено завчасно через невиконання Україною умов програми
II етап	1995–1998	За трьома кредитними програмами Stand-By Україна отримала кредити на загальну суму 1 318,2 млн. СПЗ (1 935 млн. дол.) на підтримку курсу національної валюти та фінансування дефіциту платіжного балансу	Програму виконано
III етап	1998–2002	Програма розширеного фінансування, яка передбачала надання кредиту на загальну суму 2,6 млрд. дол. Україна отримала в рамках програми EFF 1 193,0 млн. СПЗ (1 591,0 млн. дол.), які були спрямовані на поповнення валютних резервів НБУ	МВФ не надав Україні залишкової суми кредитів у зв'язку з негативними висновками спостерігачів
IV етап	2002–2008	У 2004–2005 роках Україна завершила співробітництво за програмою EFF, у подальших стосунках вибрано на безкредитній основі попереджувальну програму Stand-By та зосереджено стосунки в рамках надання технічної допомоги, спрямованої на вирішення проблем, пов'язаних з макроекономічною, грошовою, валютною, податковою та бюджетною політикою	Програму виконано
V етап	2008–2013	У 2008р. в рамках програми Stand-By Україна отримала три транші загальною сумою 7 млрд. дол. СПЗ. Частина другого траншу в розмірі 1,5 млрд. дол. та 3-й транш у повному обсязі були спрямовані до державного бюджету України. У 2010р. Україна ухвалила нову спільну з МВФ програму Stand-By на загальну суму 10 млрд. СПЗ строком на 2,5 роки У 2011 р. Україна не отримала від МВФ три кварталних кредити в розмірі 1,5 млрд. дол., загальним обсягом 15,15 млрд. дол. за невиконання вимог	Програму та усі транші, що ще залишилися, скасовано у 2010 році відповідно до Угоди. Співпраця призупинена на невизначений період

Продовження табл. 3.1

VI етап	2014 по теперішній час	У 2014р. Рада директорів МВФ ухвалила 24-місячну угоду Stand-By для України на суму 10 976 млн. СПЗ (800% від квоти країни), 29 серпня 2014 року Рада директорів МВФ ухвалила рішення щодо завершення першого перегляду програми Stand-By та виділення коштів другого траншу для України на суму 914 млн. СПЗ (приблизно 1,39 млрд. дол. США). З 11 по 25 листопада 2014 року у Києві перебувала місія Європейського департаменту МВФ з метою підготовки до другого перегляду програми Stand-By	Програму прийнято 2014 року. Програму призупинено у січні 2015 року
---------	------------------------	---	---

Джерело: [59, С.858]

Надалі продовження співпраці України з МВФ може принести користь національній економіці країни, але при цьому присутні й деякі небезпеки, а саме: загроза безпеці фінансової системи держави, перетворення фінансової системи України на валютно залежну систему від позик, значне зростання державного боргу та інше. Щодо перспектив співробітництва з Міжнародним Валютним Фондом, то у сфері стабілізації валютних ринків першочерговими заходами є [18]:

- усунення дисбалансів, пов'язаних зі збільшенням гнучкості обмінного курсу до ринкової ситуації;
- проведення регулярних валютних інтервенцій у формі аукціонів;
- підвищення процентних ставок, що відіграють роль інструмента монетарної політики, зокрема ставок рефінансування;
- запровадження прозорості операцій із рефінансування та припинення прийому як заставного забезпечення власних акцій банків;
- скасування податку в пенсійних фонд на валютні операції тощо.

На думку вітчизняних економістів у сфері політики та структурних реформ важливим є [18]:

- прийняття Національним банком України нормативних документів щодо запровадження гнучкого обмінного валютного курсу гривні до провідних валют;

- ухвалення законодавчих та нормативних документів щодо вирішення питань проблемних банків та надання фінансової підтримки банківським установам шляхом рефінансування на основі принципів рівності та прозорості;

- своєчасне проведення діагностики проблемних банків;

- розширення, відповідно до міжнародної практики, обсягів регулярного висвітлення для громадськості й ринків деталізованої фінансової інформації про функціонування банківської системи, засновників і акціонерів банків, які мають вагому частку, принципи роботи, кредитну й депозитну політику, доходи тощо.

Серед проблем у співпраці України з МВФ можна назвати складну соціально-економічну та політичну ситуацію в країні. Задля продовження кредитної програми та можливої реструктуризації боргу держави потрібно вжити конкретні заходи з підвищення рівня співробітництва з Фондом. Надзвичайно гострою залишається потреба в реальному реформуванні національної економічної системи з метою збільшення прозорості бюджетних витрат, боротьби з корупцією, технологічної модернізації економіки, підвищення якості управління в державному та фінансовому секторах. З огляду на продемонстрований високий кредит довіри в ході перемовин із МВФ у 2018 році про нову програму кредитування, у подальшому слід забезпечити баланс у політичних та фінансових відносинах з Фондом, що дасть можливість розраховувати на запобігання фінансовим ризикам у процесі реформ. Напрямами активізації подальшої взаємодії України з МВФ мають стати:

- забезпечення можливості реструктуризації державного боргу;

- вчасне виконання договірних умов у процесі реалізації інвестиційних проектів;

- підвищення ефективності використання кредитних ресурсів МВФ шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування;

- забезпечення прозорості використання коштів МВФ;

– ефективне використання співпраці з МВФ для активізації співробітництва з іншими міжнародними фінансовими організаціями [29, С.49].

Україна зможе отримати максимальний соціально-економічний ефект від співпраці з МВФ на наступних засадах [32,С.37-38]:

1) основним принципом співробітництва має стати максимальна відповідність форм та способів надання допомоги Фонду потребам економічного та соціального розвитку України;

2) співпраця має бути зорієнтована на створення потужної у політичному, економічному та фінансовому плані держави. Тобто, вона повинна забезпечувати економічне зростання, що підтверджуватиметься якісними змінами важливих соціально-економічних показників;

3) рішення про залучення позикових коштів від МВФ слід приймати на основі ретельного аналізу порівняльних переваг запозичення у Фонду щодо фінансування з інших джерел на основі чітко встановлених критеріїв і тільки за умови неможливості виділення коштів з державного бюджету, комерційного кредитування або надання приватних гарантій;

4) залучення коштів МВФ може здійснюватися тільки за умови забезпечення їх ефективного і повного використання та отримання відповідних вигадів, які будуть реальними джерелами погашення боргів;

5) диверсифікація механізмів співпраці з Міжнародним валютним фондом як один з ключових принципів передбачає необхідність урізноманітнення тих механізмів і використання в кожному конкретному випадку найбільш оптимального з них, що дозволить використовувати існуючі можливості співпраці;

6) характер, обсяги і форми співпраці не повинні негативно впливати на національну економічну безпеку, а тому рівень заборгованості має бути лімітованим з метою недопущення боргової залежності нашої країни.

Необхідним шляхом до підвищення ефективності залучення та використання ресурсів МВФ, особливо в складних умовах, має стати розробка та впровадження дієвої системи підготовки та управління запозиченнями.

Базою такої стратегії повинні стати середньо- та довгострокові державні програми соціально-економічного розвитку України. Значний акцент у подальших відносинах з Міжнародним валютним фондом має ґрунтуватися на посиленні ролі та відповідальності української сторони. Зокрема, необхідно відмітити, що вона повинна брати активнішу участь в ініціюванні проектів, а не чекати на пропозиції, що надійдуть від МВФ. Україні необхідно підвищити й закріпити відповідальність міністерств та інших державних органів, на які покладаються функції з підготовки та реалізації того чи іншого проекту.

Проблеми, що виникають у взаємовідносинах України з міжнародними фінансовими організаціями пов'язані як із специфікою безпосередньо країни, так і самих міжнародних фінансових організацій. Причому, якщо Україна виступає як країна транзитивного характеру, то міжнародні фінансові організації використовують стандартні вимоги щодо співпраці з іншими країнами, які мають високу питому вагу політичного забарвлення. Звичайно, останнє має відношення більшою мірою до Міжнародного валютного фонду і Світового банку, ніж до Європейського банку реконструкції і розвитку. Враховуючи загальну специфіку взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями, можна визначити наступні проблеми.

Проблема платоспроможності України та зростання зовнішньої заборгованості. Ця проблема є дуже важливою як в напрямку можливостей залучення коштів міжнародних фінансових організацій, так і в напрямку збереження національної безпеки України саме в контексті зовнішньої заборгованості. Крім цього, саме платоспроможність України є тим самим чинником, який дозволяє взагалі вести мову про залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Параметри зовнішньої заборгованості безумовно впливають як на можливості залучення нових фінансових ресурсів, так і на процес обслуговування вже отриманих. Виходячи з наведених можливостей розвитку макроекономічної ситуації та характеру взаємовідносин з міжнародними фінансовими організаціями необхідно будувати взаємовідносини саме в сфері зміцнення платоспроможності України.

Проблема неадекватності вимог міжнародних фінансових організацій реаліям економіки України. Ця проблема пов'язана з використанням щодо України певних шаблонів, що використовуються в інших країнах світу, включаючи не лише країни Центральної та Східної Європи, а й Латинської Америки, Азії тощо. Національна економіка України має особливості. Крім цього, є інші особливості як структурного, так і гео економічного характеру, які не дозволяють ставити її в один ряд з економіками країн Латинської Америки. Неадекватність вимог міжнародних фінансових організацій щодо України має відношення і до змін в ситуації в світі. При цьому, зі зміною вимог до країн-отримувачів, є більш реальною співпраця з міжнародними фінансовими організаціями з врахуванням національних інтересів України.

Проблема постійного впливу на діяльність поточного уряду держави. Ця проблема пов'язана з можливістю використання міжнародних фінансових організацій як свого роду «винних за всі негаразди» поточного уряду країни. На макроекономічному рівні очікування коштів від міжнародних фінансово-кредитних установ знижує відповідальність уряду за свою економічну політику. Більше того, навіть успіх чи провал економічної політики прив'язується до результатів переговорів з кредиторами, наданням чи не наданням коштів з їхнього боку. Крім цього, навіть сам факт очікування дешевих позик від міжнародних фінансово-кредитних установ спотворює макроекономічну кон'юнктуру, і у кінцевому рахунку негативно впливає на ділову активність в державі. Одночасно, знижується також і активність в банківській сфері, що, відповідно, знов-таки негативно впливає на активність в реальному секторі економіки [69].

Проблема вимог з боку міжнародних фінансових організацій, які знаходяться на межі національної безпеки України, а, в деяких випадках, перетинають цю межу. Ця проблема може ілюструватися цілою низкою вимог, та аналізом можливих наслідків реалізації таких вимог. Підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги до рівня собівартості, що є вимогою міжнародних фінансових організацій, призводить до порушення структури цін, збільшення

субсидій з бюджету, зниження купівельної спроможності. Скорочення дефіциту державного бюджету з метою стримування інфляції призводить до збільшення боргів по соціальним виплатам та прискорення інфляції у разі їх повного погашення [69].

Проблема використання політичних факторів прямої підтримки перебування на посаді різного роду «молодих реформаторів». Ця проблема знаходиться також в контексті проблем збереження національної безпеки.

Проблема оптимізації взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями. Ця проблема передбачає визначення оптимальних параметрів взаємовідносин, які б не допускали як конфронтаційну поведінку, так і втрату своєї економічної і політичної безпеки. Визначення необхідних параметрів та цілей відносин із зовнішніми кредиторами є важливою передумовою оптимізації безпосередньо зовнішньої заборгованості. Адже фактично йдеться про два важливі фінансові фактори: про обслуговування залучених раніше зовнішніх запозичень та про перспективи отримання нових надходжень з інших країн. Причому стосовно другого фактору така оптимізація має відношення до широкого спектру цілей отримання нових фінансових надходжень з-за кордону: як від міжнародних фінансово-кредитних установ, так і від власників приватного капіталу.

Висновки до розділу 3

Досвід країн світу щодо відстоювання своїх національних інтересів у співпраці з МВФ свідчить, що допомога з боку фонду є більш результативною, коли мова йде про полегшення тягаря обслуговування тягаря зовнішнього боргу та скорочення дефіциту державного бюджету. Інші рекомендації МВФ не гарантують економічного розвитку та посилюють поляризацію населення за доходами. Успіх самих переговорів між країною-боржником та МВФ є маркером для решти кредиторів, укріплює довіру до країни і спрощує рефінансування запозичень.

Успіх співпраці із МФО – результат принципової та послідовної політики місцевих урядів. Уряд України перебуває в ускладненій ситуації, викликаній великими виплатами по зовнішнім позикам, необхідністю скоротити дефіцит бюджету та недоотримання запланованих фіскальних надходжень. За таких умов він змушений погодитись на умови фонду, які стосуються лібералізації тарифів на газ для населення та перегляду системи субсидій, унеможливити уникнення покарання для колишніх посадових осіб за незаконне збагачення, посилення фінансової стійкості та незалежності фінансових установ та ін.

З рекомендацій МФО впливає, що міжнародні інститути наполягають на захисті малих та середніх власників землі, убезпеченні транспортування енергоносіїв територією України, підвищенні загальної сприятливості вітчизняного бізнес-середовища для своїх інвестицій, поглиблення реформ судової та правоохоронної систем України. Їх рекомендації націлені на забезпечення вільного руху капіталів до та поза межі України, перетворивши її на стабільний осередок отримання прибутків для транснаціональних компаній.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного аналізу щодо співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями можна зробити наступні висновки.

- Сучасна система міжнародних фінансових організацій є достатньо усталеною та розгалуженою. Її основу складають Міжнародний валютний фонд та група Світового банку, які мають свої сфери відповідальності: для МВФ – це стабільність міжнародної фінансової системи, для СОТ – міжнародної торговельної системи, для Світового банку – стабільність глобального економічного зростання. Ступінь участі у внутрішній політиці країн-учасниць МФО різняться: для розвинутих країн – це нагляд та координація, для країн, що розвиваються, – фінансова, технічна, іміджева допомога, відмовитись від якої вкрай важко. В той же час система МФО внаслідок ускладнення міжнародних відносин втратила частину ефективності щодо виконання функцій, для яких створювалася 40 – 50 років тому, а тому потребує оновлення.

- Для надання допомоги від МВФ країни світу ранжуються за потребами відповідно до яких стають учасниками програм – Програми зменшення бідності та зростання довіри та Програми обліку загальних ресурсів. В рамках кожної із програм розроблена та пропонується низка механізмів співпраці залежно від ситуації. Найбільш розповсюдженими механізмами є Домовленості щодо кредитування в режимі очікування SBA та Механізм розширеного фінансування EFF. Перший призначений для покриття термінових порівняно невеликих потреб країни в фінансових ресурсах для ймовірного запобігання кризовим явищам, другий – для укріплення платіжного балансу та економічного розвитку на довготривалій основі за рахунок проведення комплексних реформ та структурних змін економіки.

- Посиленню співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями сприяють різноманітні системні диспропорції, а саме: тривалий дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, що супроводжується браком золотовалютних резервів, системною банківською кризою, викликаною

неналежним наглядом за фінансовим становищем установ та значними коливаннями валютного курсу, обмеженнями у зовнішній торгівлі, які приймають форму санкцій з боку РФ, незавершеністю реформ податкової та пенсійної систем, які періодично викликають зростання дефіциту державного бюджету, неефективним корумпованим бізнес-кліматом в Україні, який відлякує іноземних інвесторів та послаблює приток іноземної валюти в країну.

- Співпраця України з МВФ має тривалу історію. Україна демонструє слабкість та непослідовність щодо таких рекомендацій фонду, як управління зовнішнім боргом на фоні зростаючого імпорту та повільного економічного зростання, забезпечення стабільності банківської системи, нормалізація роботи системи житлово-комунальних субсидій, бар'єри для вільної підприємницької діяльності, неефективність організації роботи правоохоронних та антикорупційних інститутів.

- Кооперація із Світовим банком відбувається в межах ухваленої Концепції партнерства на 2017–2021 роки, спрямованих на посилення макроекономічної стабільності, розвиток продуктивності приватного сектора та покращення якості надання державою послуг для суспільства. В результаті співпраці із банком Україна очікує досягти покращення державного управління, інфраструктури, налагодження роботи газового та земельного ринків, зниження рівня корупції, діджиталізації та інше.

- Досвід країн світу щодо відстоювання своїх національних інтересів у співпраці з МВФ свідчить, що усунення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, як записано в статутних документах фонду, зазвичай виступає другорядною метою його допомоги і не завжди досягається. Допомога з боку фонду є більш результативною, коли мова йде про полегшення тягара обслуговування тягара зовнішнього боргу та скорочення дефіциту державного бюджету. В той же час рекомендації МВФ не гарантують економічного розвитку та посилюють поляризацію населення за доходами. Успіх самих переговорів між країною-боржником та МВФ є маркером для решти

кредиторів, укріплюють довіру до країни і спрощують рефінансування запозичень.

- У той же час успіх співпраці із фондом – результат принципової та послідовної політики місцевих урядів. Він є важкодосяжним, а позики залучаються здебільшого для вирішення поточних фінансових проблем, що посилює в подальшому залежність від співпраці з МВФ. Наявний у минулому досвід співпраці з фондом щодо позик знижує бар'єр несприйняття втрати економічного суверенітету та посилює схильність до кооперації.

- Заміна діючого формату співпраці між Україною та МВФ з SBA на EFF, запланована на 2020 року, ставить перед Україною низку перешкод, що потребують вирішення. Уряд перебуває у складній ситуації, викликаній великими виплатами по зовнішнім позикам, необхідністю скоротити дефіцит бюджету та недоотримання запланованих фіскальних надходжень.

- Більш складними у переговорах між Україною та МФО є питання створення дієвого ринку землі. З рекомендацій Світового банку щодо його формування впливає, що міжнародні інститути наполягають не стільки на допуску західних інвесторів у сектор, скільки на захисті малих та середніх власників, а також посиленні ефективності їх роботи. Більш актуальним для них є забезпечення транспортування енергоносіїв територією України, з метою чого МФО заохочують владу України прискорити відв'язку транспортування і зберігання газу від його видобутку і продажу. Для підвищення загальної сприятливості вітчизняного бізнес-середовища для своїх інвестицій західні донори всебічно підтримують поглиблення реформ судової та правоохоронної систем України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонов Д. управління золотовалютними резервами в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/053.htm
2. Богацька Н.М. Аналіз залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Економіка та суспільство. 2017. - Вип. 10. - С. 28–31. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/6.pdf
3. Богацька Н.М. Валютні відносини України та МВФ. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2018. - Вип. 18. - С.7-10 [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/18_2018_ukr/4.pdf
4. Борідько Н. Міжнародні фінансові організації та їх вплив на інвестиційний простір України / Борідько Н., Криворучко Н. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/conf021009/articles/Section_3/Boridko.pdf
5. Висновки Рахункової палати про виконання Закону України « Про державний бюджет України на 2018 рік» [Електронний ресурс]. – режим доступу:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog /document/16755386/Vysn_RP_10-4_2018.pdf? subportal=main
6. Гладчук К.М. Глобалізація на світових фінансових ринках та її наслідки / К.М. Гладчук // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2017. – № 3.4. – С. 15-21.
7. Голуб Н.В. Україна та міжнародні організації. – К.: Издательство: ТОВ «Кондор», 2015. – 182 с.
8. Гуткевич С.О. До питання регулювання інвестиційного процесу / С.О. Гуткевич // Міжнародна економічна діяльність країни в глобальній економіці: матеріали наук. семінару / за ред. Проф. Гуткевич С.О. – к.: НУХТ, 2017. – Вип. 12. – Ч.1. – С.4-6.

9. Гуткевич С.О. Інвестування: міжнародний досвід: монографія / С.О. Гуткевич та інші. - Харків "Діса плюс", 2017. - 216 с.
10. Стратегія розвитку: інвестиційний вимір: монографія / С.О. Гуткевич, М.І. Пугачов, Г.М. Завадських, О.Г. Занозовська / за ред. проф. Гуткевич С. О. – Харків : "Діса плюс", 2016. – 162 с.
11. Дідківська Л. Де малому бізнесу взяти гроші на розвиток? // Укрінформ. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2760499-de-malomu-biznesu-vzati-grosi-na-rozvitok.html>
12. Доклад Стиглица. О реформе международной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. – 2010. – 328 с.
13. Європарламент та Рада ЄС ухвалили рішення про надання Україні Четвертої програми макрофінансової допомоги: [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/ievroparlament-ta-rada-ies-ukhvalyly-rishennia-pro-nadanniaukraini-chetvertoi-prohramy-makrofinansovoi-dopomohy?category=mizhnarodnespivrobitnictvo&subcategory=%D1%94s>
14. Іванов С.М., Клименко К.В. Співробітництво України та ЄБРР: тенденції розвитку. Наукові праці НДФІ. 2016. - №3. - С. 5–23.
15. Іфс готова розширювати свою присутність в Україні [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/426909/ifc-gotova-rozshyryuvaty-svoyu-prysutnist-v-ukrayini>
16. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні [Електронний ресурс] - режим доступу: www.me.gov.ua/Documents/Download?id=c60809df
17. Історія співробітництва України та МВФ. [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodnespivrobitnictvo>
18. Інформаційна довідка щодо історії співробітництва з Міжнародним валютним фондом. - [Електронний ресурс] - режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293456&catid=54623

19. Ковальчук Н.І. Золотовалютні резерви в контексті національної безпеки [Електронний ресурс] – режим доступу: www.nbu.gov.ua/porta/soc_gum/naukma/law/2008_77/19_kovalchuk_ni.PDF
20. Козловський Р. Світові тенденції акумуляції та використання міжнародних золотовалютних резервів [Електронний ресурс] – режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2010_2/WORLD_ECONOMY_AND_INTERNATIONAL/002.pdf
21. Міжнародні організації: Навч. Посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Логвінової Н.С. - К.: Центр навчальної літератури, 2009. - 223с.
22. Козюк В.В. Валютні резерви в глобальних умовах / Козюк В.В. // Фінанси України. – 2007. – №2. – с. 127-137.
23. Колосова В.П. Міжнародні фінансові інституції в умовах фінансової глобалізації / В.П. Колосова // Дослідження міжнародної економіки. Збірник наукових праць. – 2011. – №1 (66). – С. 238-246
24. Колосова В.П. Напрями вдосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів міжнародних інституцій в умовах фінансової глобалізації та євроінтеграції. Схід. 2016. - № 6 (146). - С. 27–34.
25. Клименко К.В., Іванов С.М. Співробітництво Європейського банку реконструкції та розвитку з окремими країнами європейського та азійського регіонів. Фінанси України. 2016. - № 11. - С. 52–78.
26. Колосова В.П. Вплив міжнародних фінансових організацій на економічний розвиток країни: питання теорії. – Науковий журнал «Економіка України». – 2016. - №12. – С. 61-70
27. Міжнародні організації. Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Кутайні З. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
28. Міжнародні організації: навчальний посібник [Електронний ресурс] /укладачі: Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб; вид. 2-ге, перероб. та доп. – Електрон. дані. – Х.: ХДУХТ, 2018. – 235с.

29. Миськів Г. Кредити міжнародних фінансових організацій в економіці України // Миськів Г. Фінансовий простір. - 2015. - №2 (18). - С. 49.

30. Михайлик О.М. Особливості міжнародного кредитування МВФ. Електронний журнал «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/5>

31. Механізм розширеного фінансування. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-pivrobitnictvo/mehanizmrozshirenogo-kredituvannja>

32. Мицюк С. Сучасний стан та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями // Мицюк С., Мегей В. - Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.- 2019. – С.31-38

33. Михайлов Д.М. Международные расчеты и гарантии. М.: ФКБ-ПРЕСС, 2006. - 330с.

34. Міжнародні фінанси: термінологічний словник/ під. Ред. С.Я. Слецьких. – Краматорськ: ДДМА, 2007. – 64 с.

35. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.: Хну імені В.Н. Каразіна. - 2015. – 464 с.

36. Міжнародні організації: навчальний посібник [Електронний ресурс] / укладачі: Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб; вид. 2-ге, перероб. та доп. – Електрон. дані. – Х.: ХДУХТ, 2018. – 235 с.

37. Міжнародні організації: навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Кутайні З. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 483 с.

38. Мінфін залучив 400 млн євро кредиту у ЄІБ на підтримку реального сектора економіки України та розвиток МСБ / Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/minfin-zaluchyv-mln-ievro-kredytu-u-ieib-napidtrymku-realnoho-sektora-ekonomiky-ukrainy-ta-rozvytok-msb?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo&subcategory=%D1%94ib>

39. Мірошниченко Ю.В. Кредитна залежність української економіки від МВФ / Ю.В. Мірошниченко // Академічний огляд.– 2015. – №1. – С. 150-156
40. Монін Д. Неможливе можливо: як Україні обійтися без МВФ [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20198854-nemozhlive-mozhlivo-yak-ukrayini-obijtisia-bez-mvf>
41. Нацбанк отримав транш МВФ і поклав у резерв.- [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economics/2206457-nacbank-otrimav-trans-mvf-i-poklav-u-rezerv.html>
42. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>
43. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
44. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
45. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
46. Офіційний сайт Європейського банку реконструкцій та розвитку. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ebrd.com/ru/news/2015/-300-.html>
47. Офіційний сайт Європейського інвестиційного банку. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.eib.org/about/index.htm>
48. Офіційний сайт Міжамериканського банку розвитку. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.iadb.org>
49. Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>
50. Підтримка Світового банку є важливою для подальшого зміцнення української економіки та підвищення рівня життя людей – Данилюк [Електронний ресурс] - режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/pidtrymka-svitovoho-banku-ie-vazhlyvoiu->

dlia-podalshoho-zmitsnenniaukrainskoi-ekonomiky-ta-pidvyshchennia-rivnia-zhyttia-liudei--danyliuk?category=mizhnarodnespivrobitnictvo&subcategory=svitovij-bank

51. Примостка Л.О. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки / Л.О. Примостка, О.О. Чуб // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – Вип. 18. – С. 172-183.

52. Перели І. Які міжнародні фінансові організації дають кредити українському бізнесу і як їх отримати? [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.megabank.net/ua/press_about_bank/1299/

53. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – №6

54. Публічно-приватне партнерство у відносинах держави з міжнародними організаціями та транснаціональними компаніями: кол. наук. моногр. / за ред. чл.-кор. НАН України Т.І. Єфименко; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. Київ, 2015. - 444 с.

55. Ризики дефолту України стають критичними [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/ekonomika-ukrainy-riski-defolta-ukrainy-stanovatsa-kriticeskimi_448

56. Світова економіка: Підручник / А.С.Філіпенко, О.І.Рогащ, О.І.Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. - 582с.

57. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019–2022 роки. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://mof.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%202019-2022%20%D0%9A%D0%9C%D0%A3.pdf>

58. Скрипник О.М. Історія міжнародних організацій. Навчальний посібник. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011 – 226 с.

59. Смагло О.В. Стан та перспективи розвитку співпраці між Україною та міжнародними інституціями // Смагло О.В. Економіка і суспільство. - №14. – 2018. – С.856-861

60. Стан та перспективи співробітництва України зі Світовим банком: [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2929.htm>

61. Степанковська Я. Україна та МВФ: яка влада найбільше позичала [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://glavcom.ua/economics/finances/ukrajina-ta-mvf-yaka-vlada-naybilshe-pozichala--546264.html>

62. Світовий банк / Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobitnictvo/svitovij-bank>

63. Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 роки / Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiiu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na-roky?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo>

64. Терещенко Г.М, Капленко О.І., Северіна Х.І. Проблеми та перспективи залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій // Наукові праці НДФ - І2017. - №3 (80) Міжнародні фінанси С.111-120

65. Україна виплатила МВФ приблизно 360 мільйонів боргу [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2019/02/06/36637373/>

66. Энг Максимо В., Лис Френсис А., Мауер Лоренс Дж. Мировые финансы /Пер. с англ. - М.: ООО Издательство - консалтинговая компания «ДеКА». 2001. – 768с.

67. Юрій С.І. Логос теорії міжнародних фінансів // Фінанси України. – 2018. - №1. – С.5-11

68. Яншина А.М. Інструменти міжнародних фінансових організацій: специфіка і новітні тенденції / Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского Серия «Экономика и управление». Том 24 (63). 2016. - № 2. - С. 237-244.

69. Як зовнішній борг підточує економіку України [Електронний ресурс]. – режим доступу:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/18/633149/>

70. Doing Business-2020. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку / Економічна правда [Електронний ресурс]. – режим доступу:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>

71. European Investment Bank – ЕІВ [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/e/europeaninvestmentbank.asp>

72. VoxUkraine [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://voxukraine.org/cards/debt/index.html>